

KENT GÜNDEMİNE BAKIŞ

İklim Krizini Dezavantajlı Gruplar Üzerinden Okumak: Türkiye ve İstanbul'da İklim Adaletine Yönelik Bir Değerlendirme

Yayın Yönetimi ve İdari Koordinasyon
İstanbul Planlama Ajansı

İçerik Sorumluları
Gamze Yaşar, Özge Tekçe Demirkol

Hazırlayan
Anıl Gencelli, Baran Alp Uncu, İlayda Cantaş

Tasarım Konsepti ve Yayın Kimliği
Kader Şahin

Basım Yeri ve Tarihi
İstanbul, Ağustos 2024

ISBN: 978-625-6762-14-5
İstanbul Büyükşehir Belediye İştiraki Kültür A.Ş. yayınıdır.

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ	1
GİRİŞ	3
İKLİM ADALETİ	5
KENTLERDE İKLİM ADALETİ	6
ULUSLARARASI İKLİM SİYASETİNDE İKLİM ADALETİ	11
DEZAVANTAJLI GRUPLAR İÇİN İKLİM ADALETİ	14
Yoksullar	14
Çocuklar ve Gençler	16
Yaşlılar	16
Kadınlar	17
Engelliler	17
İKLİM KRİZİNİN GETİRECEĞİ HAK KAYIPLARI	18
Sağlık	18
Gıda Krizi	21
Yeterli Yaşam Standardı	22
DÜNYA'DA İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ	24
Kopenhag, Danimarka: Kopenhag İklim Planı	24
Portland, ABD: İklim Eylem Planı	24
Melbourne, Avustralya: Topluluk Güneş Enerjisi Programı	24
Cape Town, Güney Afrika: Su Tasarrufu ve Adalet Programı	24
İSTANBUL'UN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİYLE İLGİLİ DURUMU VE PROJEKSİYONLAR	25
İKLİM ADALETİNİ TÜRKİYE VE İSTANBUL'DA DEZAVANTAJLI GRUPLAR ÜZERİNDEN OKUMAK	27
Kadınlar	27
Yaşlılar	29
Yoksullar	33
Engelliler	35
SONUÇ	37

YÖNETİCİ ÖZETİ

Dünyanın geleceğine ve insanlığın refahına yönelik en büyük tehditlerden biri küresel iklim değişikliğidir. İnsan kaynaklı faaliyetler sonucunda değişen iklim, küresel ölçekte ekosistemlerin sürdürülebilirliği, yaşam alanlarında altyapının dayanıklılığı, ülkelerin ekonomisi ve insanların sağlığı gibi birçok alanda riskler oluşturmaktadır. Sıcaklık ve yağış düzensizlikleri gibi aşırı hava olayları, kuraklık, ormansızlaşma, biyoçeşitlilik kaybı gibi etkileri ile küresel iklim değişikliği giderek küresel iklim krizine dönüşmüş, yakın gelecekte etkisi en çok hissedilecek riskler arasında yer almıştır.

Sanayileşme ve paralelinde gelişen kentleşme dinamikleri ile 1800'lü yıllardan bu yana insan kaynaklı faaliyetler sonucunda sera gazlarının oluşturduğu birikim 2023 yılına gelindiğinde yeryüzü sıcaklıklarının 1800'lü yıllara kıyasla ortalama 1,45°C artmasıyla sonuçlanmıştır. Sıcaklık artışının 1,5°C ile sınırlandırmanın canlı yaşamı ve biyoçeşitlilik üzerindeki etkileri ve riskleri tamamen kaldırılmasa bile yarı yarıya azaltılabileceği tahmin edilmektedir. Öte yandan iklim değişikliğine yönelik eylemlere hızlıca geçilmemesi durumunda ise bilim insanları söz konusu sıcaklık artışının 2065 yılında sanayi öncesi duruma göre 2°C'nin üzerine çıkabileceğini, 2°C'lik bir artışın ise aşırı sıcaklıkların tüm yaz boyunca etkili olması, dengesizleşen yağış rejimi ve su kıtlığı ile daha sık karşı karşıya kalma, geri döndürülemeyecek düzeydeki ekosistem hasarları gibi günümüzde karşı karşıya olduğumuz iklim krizi etkilerini daha da derinleştireceğini ortaya koymaktadır.

Dünyadaki en zengin yirmi kişinin, en yoksul bir milyar insanın toplamından ortalama 8000 kat daha fazla karbon saldıgı tahmin edilen dünyamızda, küresel karbon emisyonlarının küçük bir kısmından sorumlu olan ülkelerin deniz suyu yükselmesi, kuraklık ve iklim krizine bağlı diğer afet risklerinden en çok etkilenecek bölgeler olacağı tahmin edilmektedir. Ülkeler arasındaki adaletsizliğin yanı sıra, iklim krizi bağlamında ülkelerin kendi içlerinde de belirli toplumsal gruplar arasında iklim krizine sebep olanlar ve iklim krizi etkilerinden mağdur olanlar şeklinde farklılıklar bulunmaktadır.

Toplumun farklı grupları arasındaki mevcut adaletsizlikleri daha da derinleştiren ve yenilerini üreten iklim değişikliği, dünyada iklim krizine karşı en hassas ve riskli bölgelerin başında gelen Akdeniz Havzası içinde yer alan İstanbul'da da sebep olanlar ve sonuçtan etkilenenler bağlamında ciddi eşitsizliklere konu olmaktadır. Sağlık durumu, yaş, cinsiyet, sosyoekonomik düzey, yaşanan ve çalışılan fiziki çevrenin özellikleri gibi birçok faktör, iklim krizinden etkilenme

düzeylerini belirlemektedir. Çocuklar, gençler, yaşlılar, kadınlar, mülteciler, göçmenler, yoksullar ve engelliler iklim krizinin etkilerine karşı dezavantajlı konumda bulunmakla birlikte bu gruplar iklim adaletinin sağlanmaması sebebiyle birçok haklarına erişimden mahrum kalmaktadır. Barındıkları yerleşim alanlarının niteliksiz olması sebebi ile yoksullar ve ileri yaşları sebebi ile yaşlılar iklim krizinin etkilerine sağlıklarını ve kimi zaman hayatlarını kaybetme riski altında maruz kalırken, engelliler acil durumlarda yüksek ölüm riski ve hastalık oranları ile karşı karşıya kalmaktadır. İklim krizinin oluşmasında hiçbir katkısı olmayan çocuklar ise bu krizin etkilerini ömürlerinin sonuna kadar pek çok bağlamda yaşama riski ile karşı karşıyadır. Örnekleri daha artırılabilir olan iklim krizinin farklı gruplar üzerindeki etkisi ise iklim adaleti kavramını, günümüz dünyasının her ölçeğinde iklim değişikliğine karşı verilen mücadelenin en önemli unsurlarından biri haline getirmiştir.

Sonuç olarak iklim adaletini dezavantajlı gruplar özelinde ele alan *"İklim Krizini Dezavantajlı Gruplar Üzerinden Okumak: Türkiye ve İstanbul'da İklim Adaletine Yönelik Bir Değerlendirme"* başlıklı bu araştırma, iklim krizine uyum ve etki azaltım politikalarında dezavantajlı grupları başta olmak üzere hızlı bir şekilde eyleme geçilmesi gerekliliğini net bir şekilde ortaya koymaktadır.

GİRİŞ

Küresel kriz alanlarının başında gelen iklim değişikliği nedenleri ve sonuçları bakımından bir dizi sosyal, ekonomik ve siyasi eşitsizliği barındırmaktadır. Bu da iklim adaletini günümüz dünyasında iklim değişikliğine karşı verilen mücadelenin en önemli unsurlarından biri yapmaktadır. Yaşamakta olduğumuz iklim değişikliği, insanların doğayla kurduğu ilişkinin ve doğaya olan sistematik müdahalelerinin bir sonucu olarak meydana gelmiştir.

Sanayileşme ve kapitalizmin iç içe geçerek gelişmeye başladığı 1800'lerden itibaren üretim ve tüketimde enerji ihtiyacı fosil yakıtlardan sağlanmaya başlanmış, kaynakların sınırsızmışçasına kullanılmasına dayalı büyüme ekonomisinin dünya genelinde giderek hâkim olmasıyla da önce kömür sonrasında petrol ve doğal gaz gibi fosil yakıtların kullanımı katlanarak artmıştır. Ormansızlaşma, arazi kullanımı değişimleri, atıklar gibi diğer faktörlerin de etkisiyle atmosferdeki karbondioksit, metan, azot oksit gibi sera gazlarının oranı da yükselişe geçmiş, tüm bunların sonucunda, 2023'e gelindiğinde arazi yüzey sıcaklıkları sanayileşme öncesi döneme göre ortalama 1,45°C artmıştır.¹ Sanayileşme süreçlerine erken dönemlerde başlayan Küresel Kuzey'deki ABD, İngiltere ve Almanya gibi ülkeler dünya genelindeki toplam kümülatif karbon salımlarında büyük bir paya sahiptir. Bilimsel araştırma platformu Global Carbon Project'in (GCP) verilerine göre, dünyadaki toplam nüfusun sadece %12'sine sahip olan ABD, Avrupa ülkeleri, Kanada, Japonya ve Avusturya'dan oluşan 23 yüksek gelirli ülke toplam kümülatif (biriken) karbon salımlarının %50'sinden sorumludur. Kümülatif karbon salımlarının geriye kalan %50'lik bölümünün sorumluluğuyorsa toplam 150'den fazla ülkeye aittir. Ülkeler özelinde bakıldığında, 1850'den bu yana dünya genelinde gerçekleşen kümülatif toplam salımlarının %26,6'sının ABD, %5,5'inin Almanya, %4,4'ünün İngiltere, %3,9'unun Japonya, %2,3'ünün Fransa ve %2'sinin Kanada kaynaklı olduğu hesaplanmıştır. 20. yüzyılın son dönemlerinden itibaren hızlı bir sanayileşme sürecine giren diğer ülkeler de kümülatif karbon salımlarında önemli bir paya sahip olmuştur. 1980'lerle beraber hızlı bir ekonomik büyüme yaşayan ve fosil yakıt kullanımını artıran Çin, dünya kümülatif karbon salımlarının %11,4'üne sebep olurken Rusya'nın payı %6,9 oranındadır.² Öte yandan, Küresel Güney'de yer alan orta ve düşük gelirli ülkelerin iklim değişikliğinin oluşumuna katkıları oldukça düşük seviyede olmakla birlikte bu ülkeler iklim değişikliğinin yıkıcı etkilerine maruz kalmaktadır.

¹ World Meteorological Organization (2024, 19 Mart) Climate change indicators reached record levels in 2023: WMO, <https://wmo.int/news/media-centre/climate-change-indicators-reached-record-levels-2023-wmo>.

² Populerovich, N. ve Plumer, B. (2021, 12 Kasım). "Who Has The Most Historical Responsibility for Climate Change?", New York Times, <https://www.nytimes.com/interactive/2021/11/12/climate/cop26-emissions-compensation.html#:~:text=Rich%20countries%2C%20including%20the%20United,over%20the%20past%20170%20years>.

Başka bir hesaplamaya göre başta ABD, Çin ve AB ülkeleri olmak üzere G20 ülkeleri kümülatif karbon salımlarının %80'ine yol açarken düşük gelirli ülkelerin payı ise %4 olarak belirlenmiştir.³ Bununla birlikte söz konusu düşük gelirli ülkelerin iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı önlem alma ve uğradıkları hasar ve kayıpları giderme kapasiteleri oldukça sınırlı kalmaktadır. Sonuç olarak, ülkelerin tarihsel sorumlulukları göz önünde bulundurulduğunda iklim krizine neden olanlarla iklim krizinden mağdur olanların aynı olmadığı, bunun da ülkeler/bölgeler arasındaki iklim değişikliğine bağlı bir adaletsizliğe işaret ettiği görülmektedir.

Diğer yandan, iklim değişikliğinin yarattığı adaletsizlik sadece ülkeler arasındaki sorumluluk ve maliyetlerin dağılımındaki eşitsizliklerden ibaret değildir. Hem Küresel Kuzey hem de Küresel Güney'de yer alan ülkeler kendi içlerinde birçok sosyal ve ekonomik eşitsizlik ve adaletsizliği de barındırmaktadır. Buna bağlı olarak da toplumsal gruplar arasında -ülkeler arasındakine benzer biçimde- iklim krizine neden olanlar ve iklim krizinden mağdur olanlar olarak farklılıklar bulunmaktadır. Diğer bir deyişle, iklim adaleti kavramı ülkeler arası olduğu kadar ülkeler içerisinde yer alan iklim değişikliğine bağlı sosyal ve ekonomik eşitsizlik ve adaletsizlikleri de kapsamaktadır.⁴ Kentler de sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin yüksek seviyede olduğu mekânlardır. Aynı zamanda iklim değişikliğinin yıkıcı etkileri karşısında oldukça kırılgan yerlerdir. Eşitsizlikler ve iklim değişikliği kaynaklı kırılganlıklar birleştiğinde kentlerde, iklim adaletsizlikleri yoğun biçimde yaşanmaktadır.

"İklim Krizini Dezavantajlı Gruplar Üzerinden Okumak: Türkiye ve İstanbul'da İklim Adaletine Yönelik Bir Değerlendirme" başlıklı bu rapor, iklim adaletini, iklim adaletinin şehirle ilgisini ve iklim krizi kaynaklı aşırı hava olaylarının dezavantajlı gruplar üzerindeki etkisini irdeledikten sonra, Türkiye'deki ve İstanbul'daki dezavantajlı gruplar hakkında yayınlanan kamuya açık verileri, iklim adaleti bağlamında incelemektedir.

³ United Nations Environment Programme. (2023). Executive summary. In Emissions Gap Report 2023: Broken Record – Temperatures hit new highs, yet world fails to cut emissions (again). Nairobi. <https://doi.org/10.59117/20.500.11822/43922>.

⁴ Islam, N. ve Winkel, J. (2017). "Climate Change and Social Inequality", DESA Working Paper No. 152.

İKLİM ADALETİ

İklim adaleti kavramının kökenleri, çevre meselelerini sosyal ve ekonomik adaletsizlik ve eşitsizliklere bağlı olarak ele alan toplumsal hareketler ve sivil toplum aktörlerinin ortaya attığı çevresel adalet yaklaşımına dayanmaktadır. 1980'lerde ABD'de yoksul siyahilerin yaşadığı mahalle ve bölgelerdeki zehirli atıkların depolanması, hava kirliliği gibi çevre sorunlarına karşı verilen mücadeleyle başlayan çevresel adalet hareketi, zamanla diğer dışlanmış etnik grupların ve diğer dezavantajlı konumlardaki toplumsal grupların yaşamakta olduğu çevre sorunlarını da kapsayarak genişlemiştir. Hızlı biçimde küresel düzeyde de yayılan ve bugün de dünyanın birçok yerinde varlığını sürdüren çevresel adalet hareketleri, çevreyle ilgili sorunların ekonomik, sosyal ve siyasi güç eşitsizliklerinden kaynaklandığına işaret etmekte ve çevre sorunlarıyla ilgili maliyetlerin rastlantısal olmayan bir şekilde dışlanmış ve dezavantajlı konumlara itilmiş toplumsal grupların omuzlarına yüklendiğini savunmaktadır.⁵ İklim adaleti kavramı da çevresel adalet kavramından türemiş ve benzer ilke ve yaklaşımlar üzerinden şekillenmiştir.⁶

Toplumsal hareketler ve diğer sivil toplum aktörleri tarafından oluşturulan, savunulan ve dünya gündemine sokulan iklim adaletine yönelik farklı yorum ve yaklaşımlar bulunsa da kavram, çevresel adaletin de temelini oluşturan 3 ana boyut üzerinde şekillenmektedir:⁷

- Siyasi, ekonomik ve sosyal eşitsizlikler nedeniyle dezavantajlı konumlarda bulunan kadınlardan engellilere kadar farklı toplumsal grupların iklim değişikliği nedeniyle eşitsiz biçimde yaşadıkları mağduriyet ve zorlukların anlaşılması ve kabul edilmesi, adaletsizliklerin sosyal, ekonomik ve kültürel nedenlerinin belirlenip ortadan kaldırılması ve bu grupların haklarının kabul edilmesi ve tanınmasından oluşan *tanınma adaleti*,
- İklim değişikliğinin doğrudan ve dolaylı sonuçlarının ortaya çıkardığı maliyetlerin toplumsal gruplar arasında eşitsiz bölüşümünün giderilmesini ve iklim değişikliğinin yıkıcı sonuçlarına karşı önlem alma, uğranılan hasarları giderme ve uyum gösterme kapasitelerini artırmaya yönelik olarak kaynak ve hizmetlere hakkaniyetli erişimin sağlanmasını öngören *dağılım adaleti*,
- İklim değişikliğiyle mücadelede hem uyum hem de azaltım alanındaki politika, proje, program ve uygulamaların hazırlık, oluşturulma ve uygulama aşamalarında karar alma mekanizma ve süreçlerine herkesin açık ve eşit katılımının sağlanmasını ve bu süreçlerin şeffaflık ilkesinin gerekliliklerini yerine getirecek biçimde oluşturulmasını ve uygulanmasını öngören *katılım adaleti*.

⁵ Mohai P, Pellow, D. N. ve Roberts, J. T. (2009). "Environmental Justice", Annual Review of Environmental Resources, 34: 405-30

⁶ Schlosberg, D. and L. B. Collins (2014). "From environmental to climate justice: climate change and the discourse of environmental justice", Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change, 5: 359-374

⁷ Hughes, Sara & Hoffmann, Matthew. (2020). Just urban transitions: Toward a research agenda. Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change. 11. e640; Schlosberg, D. and L. B. Collins (2014), a.g.e.

Bunlara iklim değişikliğinin katlanarak büyüyen ve yoğunlaşan etkilerinin geleceğe ve sonraki nesillere aktarılmamasını öngören nesillerarası adalet ve uğranılan iklim kaynaklı hasarların giderilmesini kapsayan *yeniden yapılandırma adaleti* boyutları da eklenebilir. Bununla birlikte, yukarıda sayılan 3 temel adalet boyutu bunları da kapsayabilmektedir.

İklim adaleti yaklaşımı, iklim krizinin neden ve sonuçlarını birbiriyle ilişkili üç temel boyutta yaşanmakta olan ihlal ve eksikliklere bağlamaktadır. İklim değişikliğinin çevresel olduğu kadar sosyal, ekonomik ve siyasi bir mesele olduğunu vurgulayan iklim adaleti, toplumsal hayatta var olan sınıf, toplumsal cinsiyet, etnisite, yaş, göçmenlik durumu gibi bir dizi eşitsizlik kaynağına işaret etmektedir. Buna göre; kadınlar, yoksullar, yerli halklar, farklı etnik/dini azınlıklar, engelliler, göçmenler, mavi yakalı işçiler, yaşlılar, gençler, çocuklar, küçük çiftçiler, tarım işçileri, balıkçılar ve benzeri daha birçok toplumsal grup çeşitli adaletsizliklere maruz kalmaktadır. Bu adaletsizlikler kesişimseldir; çoğu kez toplumsal gruplar/bireyler birden fazla mağduriyeti bir arada yaşamaktadır.⁸ Toplumsal hayat içerisinde dezavantajlı konumlara itilmiş bu toplumsal grupların iklim değişikliğinin oluşumuna katkıları gerek tüketim davranış ve düzeyleri gerekse ekonomik ve siyasi güç ilişkileri içerisindeki eşitsiz pozisyonları nedeniyle oldukça sınırlıdır. Oxfam'ın hesaplamaları sonucunda, 2019'da dünya nüfusunun en yüksek gelire sahip %1'lik kesimin tüketimleri yoluyla dünyadaki toplam karbon salımının %16'sından sorumlu olduğu belirlenmiştir. Buna karşılık en yoksul %66'lık kesimin dünya toplam karbon salımındaki payı %16'da kalmaktadır. Dünya nüfusunun en zengin %10'una bakıldığında bu kesimin dünya toplam karbon salımının %2'sine neden olduğu görülmektedir. En yoksul %50'lik kesimin meydana getirdiği karbon salımıysa dünya toplamının %8'i kadardır.⁹

İklim krizinin oluşumunda ve sürmesinde oldukça düşük oranda sorumluluğa sahip olan dezavantajlı gruplar aynı zamanda iklim değişikliğinin yıkıcı etkilerinden en çok etkilenenler ve mağdur olanlardır. Kırılganlıkları yüksek, kaynaklara erişimi düşük ve uyum kapasiteleri sınırlı olan bu gruplar seller, kuraklık, sıcak dalgaları, deniz seviyelerinin yükselmesi, kontrol edilemeyen yangınlar, su kıtlığı, gıda krizi gibi iklim değişikliğine bağlı olaylar karşısında oldukça savunmasızdır. Yoksulların iklim değişikliğinin yol açtığı olumsuzluklara ve felaketlere karşı uyum kapasitelerinin düşük olmasının yanı sıra bunlardan dolayı uğrayacakları kayıp ve zararları gidermek veya azaltmak için de imkanları yok veya sınırlıdır. Örneğin, iklim değişikliğine bağlı kuraklık, aşırı yağışlar, sıcaklıkların artışı ve sıcak dalgaları nedeniyle tarımsal üretim olumsuz yönde etkilenmektedir ve dünya genelinde gıda krizi büyümektedir. Artan gıda fiyatları, halihazırda hane bütçelerinin büyük bir kısmını

⁸ Amorim-Maia, A. T., Anguelovski, I., Chu, E. ve Connolly, J. (2022). Intersectional climate justice: A conceptual pathway for bridging adaptation planning, transformative action, and social equity. *Urban Climate*, 41, 101053.

⁹ Khalfan, A., Nilsson Lewis, A., Aguilar, C., Lawson, M., Jayoussi, S., Persson, J., Dabi, N. ve Acharya, S. (2023). *Climate Equality: A planet for the 99%*. Oxfam International. DOI: 10.21201/2023.000001.

gıda harcamalarına ayıran yoksulların daha da yoksullaşmasına ve gıdaya erişimin zorlaşmasına yol açmaktadır. Gıda fiyatlarındaki artış nedeniyle 2021'de düşük gelirli ülkelerde yaklaşık 30 milyon kişinin daha gıda güvenliğinin kaybolduğu tahmin edilmektedir.¹⁰ Dünya genelinde yaklaşık 783 milyon kişi açlık riski altında yaşamaktadır. Ortalama yeryüzü sıcaklığının 2°C artması durumunda 189 milyon, 4°C yükselmesi durumunda 1,8 milyar kişinin daha açlık tehdidi yaşayacağı tahmin edilmektedir.¹¹

İklim krizi nedeniyle dezavantajlı konumlarda bulunan gruplar, canlarını ve sağlıklarını olduğu kadar, evlerini, geçim kaynaklarını, işlerini kaybetme riski ile karşı karşıyadır. Diğer bir deyişle, iklim değişikliği mevcut adaletsizlik ve eşitsizlikleri daha da derinleştirmekte ve yenilerini üretmektedir. Farklı senaryolara bağlı olarak yapılan tahminler, 2030'da dünya genelinde en az 68, en çok 132 milyon civarında kişinin iklim değişikliğinin etkileri nedeniyle yoksulluk sınırının altına ineceğini öngörmektedir.¹²

Özetle, toplumsal hayat içerisinde dezavantajlı konumlara itilmiş gruplar, olumsuzunda çok az paya sahip oldukları iklim krizinin maliyetlerinin eşitsiz biçimde omuzlarına yüklenmesinden dolayı dağılım; içinde buldukları durumun görmezden gelinmesi ve haklarının ihlal edilmesi nedeniyle tanınma ve iklim değişikliğini ilgilendiren konular hakkındaki karar alma ve politika yapım süreçlerinin dışında tutulduklarından dolayı katılım adaletsizliği yaşamaktadır.

Sorunun tarifi ve nedenleri konusunda ortaklaşılsa da iklim adaleti yaklaşımı içerisinde çözümlerin yöntemi konusunda farklı görüşler yer almaktadır. Sivil toplum ve toplumsal hareketler içerisinde iklim adaletinin kısmi reformlar yoluyla sağlanabileceğini iddia edenlerden siyasi ve ekonomik sistemlerin tamamen dönüştürülmesine kadar farklı çözümleri savunan görüşler bulunmaktadır. Bununla birlikte, çözümler konusunda da bazı temel hedef ve ilkeler paylaşılmaktadır. Buna göre, iklim adaleti anlayışı genel olarak iklim krizinin teknolojik uygulamalar, teknokratik yaklaşımlar ve idari düzenlemelerden ibaret çözümlerle aşılamayacağını ileri sürmektedir. Kök nedenleri ve sonuçları çevresel olduğu kadar sosyal, siyasi ve ekonomik olan bu krizi sonlandırmanın yolunu, alanların tümünü kapsayacak dönüşümlerde görmektedir. İklim değişikliğinin etkileri ve bu etkilerle başa çıkma yükünün hakkaniyetli biçimde dağıtılması gerekmektedir. Bu, özellikle iklim krizinin olası olumsuz etkilerine maruz kalan toplulukların ve bireylerin korunmasını ve desteklenmesini hedeflemek anlamına da gelmektedir. İklim adaleti çerçevesinde, bu toplulukların adaptasyon kapasitelerinin ve dirençlerinin geliştirilmesi

¹⁰ Dünya Bankası (2022,17 Ekim) What You Need to Know About Food Security and Climate Change. <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2022/10/17/what-you-need-to-know-about-food-security-and-climate-change#:~:text=Global%20warming%20is%20influencing%20weather,income%20countries%20toward%20food%20insecurity.>

¹¹ Birleşmiş Milletler (t.y.) Five ways the climate crisis impacts human security. <https://www.un.org/en/climatechange/science/climate-issues/human-security#:~:text=Unpredictable%20rainfall%20and%20extreme%20weather,their%20homes%20and%20move%20to>

¹² World Bank (2020). Poverty and Shared Prosperity 2020: Reversals of Fortune. Washington, DC: World Bank. doi: 10.1596/978-1-4648-1602-4.

amaçlanmaktadır. Aynı zamanda bu grupların enerjiye, gıdaya, barınmaya, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlere erişim imkanlarının sağlanması hedeflenmektedir. Örneğin enerji dönüşümü gerçekleştirilirken enerji yoksulluğunun ortadan kaldırılması, gıda krizine çözüm üretilirken gıda güvenliği ve hatta gıda egemenliğinin sağlanması hedeflenmektedir. İklim adaleti yaklaşımının ana hedeflerinin başında, iklim mücadelesinin herkesin karar alma mekanizmalarına eşit ve özgür bir biçimde dahil olduğu aşağıdan yukarı doğru işleyen katılımcı bir süreç içerisinde verilmesi yer almaktadır. Sonuç olarak, iklim adaleti yaklaşımında, iklim krizini aşarken tüm toplumsal grupların insanlık onuruna yakışır hayatlar sürdürebildiği; tanınma, dağılım ve katılım adaletinin yanı sıra nesiller-arası adaletin sağlandığı ve gezegendeki tüm canlıların yaşam hakkının savunulduğu bir gelecek hedeflenmektedir.¹³

KENTLERDE İKLİM ADALETİ

İklim adaletinin sağlanmasına acil ihtiyaç duyulan yerlerin başında kentler gelmektedir. Keza kentlerde, iklim değişikliğinin yıkıcı etkileri mevcut toplumsal ve ekonomik eşitsizlik ve adaletsizliklerle kesişmektedir. Bunun nedenlerini anlamak için öncelikle kentler ve iklim değişikliği arasındaki ilişkiye bakmak gerekmektedir. Dünya üzerindeki toprakların yaklaşık %3 gibi ufak bir alanını oluşturan kentler, toplam dünya nüfusunun yarısından fazlasını barındırmaktadır. 2022 itibarıyla dünya nüfusunun %56,9'unun kentlerde yaşadığı; bu oranın 2050 yılında %68'e çıkacağı öngörülmektedir.¹⁴ Nüfus yoğunluğunun giderek arttığı kentler aynı zamanda enerji kullanımının ve genel olarak da tüketimin yüksek olduğu ve giderek de yükseldiği yerlerdir. Doğrudan birincil ve ikincil enerji kullanımıyla beraber tüketilen mal ve hizmetlerin üretim döngüsü içerisinde kullanılan toplam enerji miktarı bir arada ele alındığında, kentler 2015'te dünya toplam karbon salımının %62'sinden (25 GtCO₂) sorumluyken bu oranın 2020'de %67-72'ye (29 GtCO₂) ulaştığı hesaplanmaktadır.¹⁵ Bu da kentlerde hayatın fosil yakıtlara bağlılığının artarak devam ettiğini ve kentlerin iklim değişikliğinin oluşumunda ve sürmesinde önemli rol oynadığını göstermektedir. Diğer yandan, iklim değişikliği karşısında en savunmasız ve tahribata en açık yerlerin başında kentler gelmektedir. Bunun başlıca nedeni kentlerin ağırlıklı olarak beton ve asfalttan oluşan ve çoğunlukla yetersiz kalan bir altyapıya sahip olmasıdır. Bununla birlikte yeşil alanların azalması, doğal hayat habitatlarının yok olması, hava kirliliği ve artan ısı adası etkisi gibi bir dizi çevresel değişim/tahribat kentlerin kırılganlığını artırmaktadır. Tüm bunların sonucunda iklim değişikliğinin kentler üzerindeki yıkıcı etkileri katlanarak çoğalmaktadır.¹⁶

¹³ Daha detaylı bilgi için bkz: Jafry, T. (der.) (2018). Routledge Handbook of Climate Justice, London: Routledge.

¹⁴ UNCTAD, (t.y.). Total and urban population, <https://hbs.unctad.org/total-and-urban-population/>

¹⁵ Lwasa, S., K.C. Seto, X. Bai, H. Blanco, K.R. Gurney, Ş. Kılış, O. Lucon, J. Murakami, J. Pan, A. Sharifi, Y. Yamagata (2022). "Urban systems and other settlements". İçinde (der.) P.R. Shukla, vd., IPCC, 2022: Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change. Contribution of Working Group III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA.

¹⁶ Short, J.R.; Farmer, A. Cities and Climate Change. Earth 2021, 2, 1038–1045. <https://doi.org/10.3390/earth2040061>

Hızlı ve sürekli büyüyen kentlerin karşı karşıya olduğu iklim değişikliğine bağlı risklerin başında seller, sıcak dalgaları ve aşırı hava olayları (kasırga, fırtına, siklon vd.) gibi ani gelişen iklim olaylarının yanı sıra deniz seviyelerinin yükselmesi, sıcaklık artışları, kuraklık ve yağış düzeninin değişmesi gibi yavaş gelişen iklim olayları gelmektedir. Bu iklim olayları kentlilerin canlarına, sağlıklarına ve barınmalarına yönelik riskler oluştururken su varlığının azalması, gıda güvenliğinin ortadan kalkması gibi dolaylı yollardan da tehdit oluşturmaktadır. Örneğin, dünya genelinde 350 kentteki yaklaşık 200 milyon kişinin aşırı sıcaklar altında yaşadığı, kentli nüfusunun %14'ünün yüksek sıcaklıklara maruz kaldığı hesap edilmektedir. Tahminler 2050'de 970'den fazla kentte 1,6 milyon kişinin aşırı sıcaklara maruz kalarak yaşayacağını öngörmektedir.¹⁷ İklim değişikliğinin devamı halinde, 2100'de dünya toplam nüfusunun yarısı ve dörtte üçü arasında bir bölümünün sağlığını tehdit edecek düzeyde aşırı sıcağa ve neme maruz kalabileceği tahmin edilmektedir.¹⁸ Deniz seviyelerinin yükselmesi nedeniyle dünya genelinde toplam 570 kentte yaklaşık 800 milyon kişinin 2050'de evlerini ve geçim kaynaklarını kaybetme riskiyle karşı karşıya olacağı tahmin edilmektedir.¹⁹

İklim değişikliğine bağlı riskler, kentlerin geneli için tehdit oluştursa da iklim değişikliğinin risk ve maliyetleri kentli gruplar arasında eşit biçimde dağılmamaktadır. Keza kentler; ekonomik, sosyal ve mekânsal adaletsizliklerin yoğun ve yüksek seviyede yaşandığı yerlerdir. Kırsal alanlarla karşılaştırıldığında kentlerde eşitsizlik seviyesini gösteren Gini katsayısı artmaktadır. Eşitsizliğin yüksekliğini gösteren Gini katsayısı kentlerin büyüklüğüyle de doğru orantılıdır ve kentlerin nüfusu arttıkça gelir eşitsizlikleri de artış göstermektedir. Kentlerdeki gelir, barınma, temel hizmet ve fırsatlara erişim eşitsizlikleri özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde yer alan kentlerde giderek artmaktadır. Bu da beraberinde barınma, sosyal hizmetlere erişim, yetersiz altyapı, iş ve ekonomik olanakların azalması gibi büyüyen sorunları getirmektedir. Özellikle daha da hızlı büyüyen Küresel Güney'deki kentlerde ekonomik ve sosyal adaletsizlikler mekânsal ayrışmaları ve uçurumları daha da derinleştirmektedir.²⁰ Dünya genelinde, 1996-2016 yılları arasında kentlerin dörtte üçünde eşitsizliğin arttığı belirlenmiştir.²¹ Dünyadaki toplam kentli nüfusunun yaklaşık dörtte biri hizmetlerin, barınma imkanları ve güvencesinin ve altyapının sınırlı olduğu gecekondu bölgelerinde (slum) yaşamaktadır.²² Dünya genelinde 1,81 milyar insan sel, su taşkınları ve deniz seviyelerinin yükselmesi nedeniyle suların 0,15 metreden daha fazla yükselmesi riskiyle karşı karşıyadır. Bu kişilerin %89'u düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşamaktadır. Dünya genelinde her 10 kentten 9'unun su kenarında olduğu göz önüne alındığında bu nüfusun çok büyük çoğunluğunun (özellikle Küresel Güney'de olmak üzere) kentlerde yaşadığı varsayılabilir.²³

¹⁷ C40 (2018). Heat Extremes, <https://www.c40.org/what-we-do/scaling-up-climate-action/adaptation-water/the-future-we-dont-want/heat-extremes/>

¹⁸ IPCC, 2022, a.g.e.

¹⁹ C40 Cities. (t.y.). The Future We Don't Want: Sea Level Rise.

<https://www.c40.org/what-we-do/scaling-up-climate-action/adaptation-water/the-future-we-dont-want/sea-level-rise/#:-:text=By%202050%2C%20800%20million%20people,risk%20and%20wreak%20economic%20havoc.>

²⁰ Birleşmiş Milletler (2020). World Social Report 2020: Inequality in a Rapidly Changing World. United Nations Publication.

²¹ UN-Habitat. 2016. The city prosperity initiative. Nairobi: UN Habitat.

²² Habitat for Humanity International. (2021). Progress report: Sustainable Development Goal 11 Target 11.1.

www.habitat.org/sites/default/files/documents/SDG%20Progress%20Report_0.pdf

²³ Rentschler, J., Salhab, M. ve Jafino, B.A. (2022). Flood exposure and poverty in 188 countries. Nat Commun 13, 3527 (2022). <https://doi.org/10.1038/s41467-022-30727-4>

İklim adaleti yaklaşımı kentlere uyarlandığı haliyle kentlerdeki iklim eylemlerinin merkezi ve teknokratik yaklaşımla teknolojiye öncelik verilerek oluşturulmasına ve uygulanmasına karşı çıkmaktadır. İklim mücadelesi kapsamında kentlerde fosil yakıtlardan yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş sağlansa, kentsel yeşil alanların yüzölçümü artırılsa ve deniz seviyelerinin yükselmesine karşı önlemler alınsa bile dezavantajlı konumlara itilmiş kentli grupların yaşamakta olduğu mağduriyetler ve adaletsizlikler dikkate alınmadığı ve bu gruplar iklim mücadelesine aktif birer özne olarak katılmadıkları sürece ortaya adil sonuçlar çıkmayacaktır. Genel hatlarıyla, iklim adaleti yaklaşımında kentlerde iklim adaletinin sağlanabilmesi için şu önermeler yapılmaktadır:

- Kentli dezavantajlı grupların yaşadıkları mağduriyetlerin ve çığneden haklarının tanındığı,
- İklim olaylarının olduğu kadar iklim eylemlerinin maliyetlerinin de hakkaniyetli biçimde dağıtıldığı, kaynaklara ve hizmetlere eşit erişimin sağlandığı ve uğrılan kayıp ve zararların giderilmesine yönelik mekanizmaların oluşturulduğu,
- Politika yapım ve karar alma süreçlerinin yatay ilişkiler üzerinden şekillendiği, herkesin doğrudan ve eşit biçimde katılımına açıldığı, şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkelerine dayandırıldığı bir sürecin örgütlenmesi ve yürütülmesi gerekmektedir.

Buna bağlı olarak kentsel enerji sistemleri ve kullanımı, binalar, ulaşım, kentsel planlama, yeşil alanlar, altyapı ve atık yönetiminden oluşan kentlerdeki ana iklim eylem alanlarında yürütülecek çalışmaların birbirleriyle ve sosyal, ekonomik ve siyasi boyutlarıyla bütüncül bir şekilde ele alınması; iklim uyum ve risk azaltım eylemlerinin iklim adaleti göz önüne alınarak bir arada düşünülmesi gerekmektedir. Keza bazı risk azaltım eylemleri dezavantajlı konumlardaki grupların uyum kapasitesini düşürebilmektedir. Örneğin karbon salımını düşürmek amacıyla kentte belirli yaşın üzerindeki araçların trafikten men edilmesi bu araçları geçimlerini sağlamak için kullanan ve yeni araç almak için yeterli kaynağı olmayan düşük gelirli kişilerin geçim kaynaklarını kaybetmelerine yol açabilmektedir. Bunun sonucunda genel anlamda yaşanacak olan yoksullaşmanın dışında bu kişilerin iklim risklerine karşı uyum sağlamaya yönelik kapasitelerinde de düşüş olacaktır.²⁴ Aynı zamanda, her bir grubun yaşamakta olduğu iklim adaletsizlikleri içinde yaşanan koşul ve imkanların değişmesi, bunların tarihsel kökenlerinin farklılaşması gibi etkenlere bağlı olarak kentten kente ve zaman içerisinde değişiklik gösterebilmektedir. Diğer bir deyişle küresel bir kriz olan iklim değişikliğinin etkileri yereldir; her bir kentteki iklim adaletsizlikleri ve karşı karşıya olunan öncelikli iklim risklerine, kentlerin tarihsel gelişimine ve dezavantajlı grupların sosyal ve ekonomik alanlardaki durumu gibi etkenlere göre şekillenmektedir.²⁵

²⁴ Lwasa, S., K.C. Seto, X. Bai, H. Blanco, K.R. Gurney, S. Kılıç, O. Lucon, J. Murakami, J. Pan, A. Sharifi, Y. Yamagata (2022). "Urban systems and other settlements". İçinde (der.) P.R. Shukla, vd., IPCC, 2022: Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change. Contribution of Working Group III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA.

²⁵ Koh, G. (2020). "Urbanising climate justice: constructing scales and politicising difference", 13(3): 559-574.

İklim adaleti prensibine dayanmadan oluşturulan ve uygulamaya konulan iklim eylemleri, ABD'deki ve Avrupa'daki bazı kentlerde olduğu gibi kentlerin belirli bölgelerindeki emlak fiyatlarının artmasına, soylulaştırmaya yol açabilmektedir. Bunun sonucunda, bu mahallelerde yaşayan yoksulların yerlerinden olmaları ve geçim kaynaklarını kaybetmeleri gibi bir dizi yeni adaletsizlik üretilmiş olacaktır.²⁶ Son olarak, iklim eylem ve planlarına dair planlama ve uygulama aşamalarının tümünde yerel yönetimlerin koordinasyon ve organizasyon bakımından kilit roller üstlendiği katılımcı bir modelin işletilmesi önemlidir. Tüm kentlilerin katılımına açık karşılıklı fikir alışverişi, müzakere ve karar alma mekanizma ve süreçleri sayesinde dezavantajlı grupların zorluk, ihtiyaç ve taleplerinin dışarıdan belirlenmesi yerine kendileri tarafından ifade edilmesinin, farklı gruplar arasında karşılıklı bilgi ve deneyim paylaşımlarının gerçekleşmesinin ve ortaklaşmalar geliştirilerek yapılması gerekenler hakkında kolektif kararların alınmasının önü açılacaktır.²⁷

ULUSLARARASI İKLİM SİYASETİNDE İKLİM ADALETİ

İklim adaleti, toplumsal hareketlerin ortaya attığı ve savunuculuğunu yaptığı bir kavramdır. Hem yerel hem de küresel düzeyde yayılan ve diğer hareketlerle bağıntı kurarak genişleyen iklim adaleti hareketi, farklı eylemler yoluyla iklim adaleti kavramını dünya genelinde kamuoyunun olduğu kadar siyasi ve ekonomik elitlerin gündemine sokmayı da başarmıştır. Siyasi alanların başında da Birleşmiş Milletler (BM) çatısı altında yürütülen uluslararası resmi iklim görüşmeleri gelmektedir. Keza uluslararası düzeyde bağlayıcı kararların alınması ve anlaşmaların imzalanması Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin (UNFCCC) Taraflar Konferansları'nda (COP) mümkündür. Her sene düzenli olarak toplanan ve uluslararası iklim siyasetinin ana mecrası konumunda olan COP'larda, "tarihsel sorumluluklar", "ortak ve farklılaştırılmış sorumluluklar" ve "iklim borcu" gibi ülkeler arasında karbon salımlarını durdurmaya ve iklim değişikliğinin maliyetlerinin hakkaniyetli bölüşümüne dair kavram ve ilkeler tartışmaların (ve çoğu kez de anlaşmazlıkların) ana eksenini oluşturmuştur.

1997'de COP3'te imzalanan Kyoto Protokolü'nde çerçeve sözleşmenin "ortak ve farklılaştırılmış sorumluluklar" ilkesi kapsamında gelişmiş ülkeler ve diğerleri arasında ayrıma gidildi. Bu bağlamda kümülatif karbon salımlarında daha çok payı olan yüksek gelirli ülkelerin tarihsel sorumluklarından dolayı sera gazı azaltım maliyetlerini daha çok üstlenmesi öngörülmekteydi. Ancak tarihsel sorumluluklar üzerinden yapılan ayrıma dayanan model, küresel karbon salım profilinin değişmesi ve ABD başta olmak üzere sanayileşmiş bazı ülkelerin itirazları gibi nedenlerle hedeflenen çözümleri üretmekten uzak kalmıştır.²⁸

²⁶ Anguelovski ve J. J. T. Connolly (der.) (2022). *The green city and social injustice: 21 tales from North America and Europe*, London: Routledge,

²⁷ Chu, E., I. Anguelovski ve J. Carmin (2016). "Inclusive Approaches to Urban Climate Adaptation Planning and Implementation in the Global South." *Climate Policy*, 16(3): 372-392.

²⁸ Falkner, R. (2019). "The Unavoidability of Justice – and Order – in International Climate Politics: From Kyoto to Paris and Beyond." *The British Journal of Politics & International Relations*, 21(2): 270-278.

İklim azaltım ve uyum eylemlerinin maliyetlerinin ülkeler arasındaki hakkaniyetli bölüşümü kadar iklim adaletini ilgilendiren bir başka konu da "kayıp ve hasarlar"dır. Küçük ada ülkeleri oldukları için iklim değişikliğinin yıkıcı etkilerini yoğun biçimde yaşamakta olan ve iklim değişikliğinin oluşumunda oldukça düşük paya sahip ülkelerin, iklim kaynaklı kayıp ve hasarlarının karşılanması ve tazmin edilmesi için kalıcı ve kapsayıcı mekanizmaların oluşturulması da en tartışmalı konulardan bir tanesi olarak öne çıkmaktadır. "Kayıp ve hasarlar" başlığı 2007'de Bali'de düzenlenen COP13'te yayınlanan Bali Eylem Planı'nda yer almıştır.²⁹

Büyük ümitler beslenen ancak büyük bir hayal kırıklığıyla sonuçlanan 2009'da Kopenhag'da düzenlenen COP15'te, Kyoto Protokolü'nün yerine geçecek etkili ve bağlayıcı bir anlaşma üretilmezken iklim adaletsizliğini gidermeye yönelik düzenleme ve mekanizmalar ortaya konulamamıştır. Diğer yandan, karar alıcıları baskı altına alma hedefiyle bir araya gelen birçok çevre/iklim, kadın, köylü ve diğer hareketlerden örgüt ve gruplar, iklim adaleti çerçevesi üzerinde birleşerek COP15 sırasında geniş katılımlı ve ses getiren protestolar düzenlemiştir. Varlığını daha sonra genişleyerek sürdüren küresel iklim adaleti hareketi ağı, iklim adaleti kavramını hem karar alıcıların hem de dünya kamuoyunun gündemine sokmayı başarmıştır.³⁰ Sonraki resmi müzakerelerde de özellikle "kayıp ve hasarlar" konusunda yeterli olmasa da bazı adımlar atılmıştır. 2012'de Doha'daki COP12'de G77 ülkeleri bir araya gelerek kayıp ve hasar konusunda çağrıda bulundu ve "kayıp ve hasar" başlığı ilk kez doğrudan ve resmi olarak müzakere edilen iklim metnine sokuldu. 2013'te Varşova'da gerçekleşen COP13'te ise iklim adaleti konusunda önemli bir adım atılmıştır. Bu zirvede, Varşova Uluslararası Kayıp ve Hasar Mekanizması oluşturulmuştur.³¹

2015'te Paris'te gerçekleştirilen COP21'de iklim değişikliğiyle mücadelede kritik öneme sahip Paris Anlaşması kabul edilmiştir.³² Anlaşmayla küresel ortalama sıcaklık artışını sanayi öncesi seviyelerin 2°C altında tutmak ve mümkünse 1,5°C ile sınırlama hedefi konulmuştur. Bu hedefin tutturulabilmesinin yöntemi olarak da her ülkenin kendi ekonomik ve sosyal koşullarına uygun olarak sera gazı emisyonlarını azaltması ve ülkelerin uyum önlemlerini içeren kendi ulusal katkı beyanlarını (NDC'ler) belirlemesi benimsenmiştir.³³ Somut hedefler sunan Paris Anlaşması iklim mücadelesi içerisinde başarılı bir adım sayılsa da "ortak ve farklılaştırılmış sorumluluklar" ve "tarihsel sorumluluklar" gibi ilkelerden uzaklaşılması olarak yorumlanabilecek biçimde aşağıdan yukarı doğru işleyen ve ulusal düzeydeki hedef-

²⁹ Gabbatiss, J. ve T. Prater (2022, 27 Eylül). Timeline: The struggle over 'loss and damage' in UN climate talks, Carbon Brief, <https://interactive.carbonbrief.org/timeline-the-struggle-over-loss-and-damage-in-un-climate-talks/>

³⁰ Hadden, J. (2015). Networks in Contention: The Divisive Politics of Climate Change. New York: Cambridge University Press.

³¹ Gabbatiss, J. ve T. Prater (2022, 27 Eylül). Timeline: The struggle over 'loss and damage' in UN climate talks, Carbon Brief, <https://interactive.carbonbrief.org/timeline-the-struggle-over-loss-and-damage-in-un-climate-talks/>

³² Türkiye, Paris Anlaşması'nı 2016 yılında imzalamış ancak 2021 yılına kadar onaylamamıştır. Anlaşmanın onaylanmasının gecikmesinde, Türkiye'nin gelişmiş ülkeler kategorisinde yer alması ve bu durumun finansal ve teknik destek alımında sınırlamalara yol açacağı endişeleri etkili olmuştur. Ancak, Türkiye 2021 yılında anlaşmayı onaylayarak küresel iklim çabalarına katkıda bulunma taahhüdünü yenilemiştir.

³³ UNFCCC. (2015). Adoption of the Paris Agreement. IPCC. (2018). Global Warming of 1.5°C. Retrieved from <https://www.ipcc.ch/sr15/>

leri ülke yönetimlerinin iradesine bırakan bir modele geçilmesine zemin hazırlamış oldu.³⁴ Diğer yandan anlaşmanın 8. maddesinde kayıp ve hasarlar konusuna somut olarak yer verilmektedir. Ancak gelişmiş ülkelerin finansal bakımdan yükümlülük ve tazminat ödeme zorunluluklarının olmadığı belirtilirken (51. Madde) konu sadece dirençliliği artırma, risk yönetimi ve bilimsel işbirliğiyle sınırlı tutulmuştur. Bununla birlikte, Paris Anlaşması'nın Giriş bölümünde ekosistemlerin bütünlüğüyle beraber iklim adaletinin de iklim mücadelesinde dikkate alınması gereken bir unsur olduğu belirtilmiştir.

Toplumsal cinsiyet gibi iklim adaletsizliğini derinleştiren adaletsizlik kaynaklarına sözleşmenin hiçbir yerinde atıfta bulunulmasa da Paris Anlaşması'nın giriş bölümünde yerli halkların haklarına ve insan haklarına yer verilmiştir.³⁵

Günümüze gelindiğinde azaltım ve uyum eylemlerinin maliyetlerinin hakkaniyetli bölüşümü, iklim finansmanı gibi iklim adaleti konularında gerekli ve yeterli adımların atılmadığı görülmektedir. COP15'te alınan gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere 100 milyar dolar iklim finansmanı sağlama hedefi iki yıl gecikmeyle ve "yeni ve ek kaynaklar" sağlanması yerine mevcut kalkınma yardımı programlarının aktarımıyla gerçekleşmiştir.³⁶ COP27'de ise kayıp ve hasarlar konusu resmi gündem maddesi olurken kayıp ve hasarlar fonunun oluşturulmasına karar verilmiştir.³⁷ 2023'te Dubai'de gerçekleşen COP28'de fona toplamda yaklaşık 700 milyon dolar aktarma taahhüdünde bulunulmuştur. Bu adımlar atılmış olsa da 2030'da dünya genelinde iklim kaynaklı hasarların yaklaşık 580 milyar doları bulma olasılığı karşılığında fonun henüz oldukça yetersiz bir seviyede olduğunu söylemek mümkündür.³⁸

Diğer yandan, gerek sivil toplum aktörlerinin faaliyetleri gerekse akademik dünyanın ortaya koyduğu bilimsel çalışmalar sayesinde, iklim adaleti giderek daha fazla kabul gören bir kavram hâline geldi. Ülkeler arasındaki adaletsizlerin dışında toplumsal gruplar arasındaki iklim adaletsizliklerine de yoğun biçimde işaret edilmektedir. BM Genel Kurulu 2022'de temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir çevreye erişimi insan hakkı olarak tanımıştır. Hava, su ve toprak kirliliği, doğal kaynakların sürdürülemez biçimde kullanımı, biyoçeşitlilik kaybı gibi çevre sorunlarının yanı sıra iklim değişikliğinin de insan haklarının ihlaline yol açtığı kabul edilmiştir.³⁹ Ayrıca iklim değişikliği konusunda en kapsamlı ve güvenilir bilimsel kaynakların başında gelen Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli de (IPCC) raporlarında iklim adaletini sağlamanın önemini altını çizmektedir.⁴⁰

³⁴ Falkner, R. (2019). "The Unavoidability of Justice – and Order – in International Climate Politics: From Kyoto to Paris and Beyond." *The British Journal of Politics & International Relations*, 21(2): 270–278.

³⁵ Lefstad, L. ve J. Paavola (2024). "The evolution of climate justice claims in global climate change negotiations under the UNFCCC," *Critical Policy Studies*, 18(3): 363–388.

³⁶ Gabbatiss, J. (2024, 30 Mayıs). Rich countries met \$100bn climate-finance goal by 'relabelling existing aid'. *Carbon Brief*. Rich countries met \$100bn climate-finance goal by 'relabelling existing aid'. *Carbon Brief*. Rich countries met \$100bn climate-finance goal by 'relabelling existing aid'

³⁷ Gabbatiss, J. ve T. Prater (2022, 27 Eylül). Timeline: The struggle over 'loss and damage' in UN climate talks, *Carbon Brief*, <https://interactive.carbonbrief.org/timeline-the-struggle-over-loss-and-damage-in-un-climate-talks/>

³⁸ Waskow, D. vd. (2023, 17 Kasım). Unpacking COP28: Key Outcomes from the Dubai Climate Talks, and What Comes Next. *World Resource Institute Değerlendirmesi*. <https://www.wri.org/insights/cop28-outcomes-next-steps>

³⁹ UNDP (2023, 30 Haziran). Climate change is a matter of justice – here's why. <https://climatepromise.undp.org/news-and-stories/climate-change-matter-justice-heres-why>

⁴⁰ IPCC (2022). *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* (H.-O. Pörtner, D.C. Roberts, M. Tignor, E.S. Poloczanska, K. Mintenbeck, A. Alegria, M. Craig, S. Langsdorf, S. Lösche, V. Möller, A. Okem, B. Rama (Cambridge University Press. Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA.

Kentler de gerek kendi başlarına uygulamaya koydukları iklim plan ve eylemleriyle gerek kendi aralarında oluşturdukları dayanışma/iş birliği ağları ve resmi müzakerelerde giderek artan düzeydeki faaliyetleriyle iklim mücadelesi içerisindeki paylarını artırmaktalar. Kentlerin iklim mücadelelerinde bilgi ve deneyim paylaşımı, teknik ve mali destek gibi dayanışma ilişkilerine girdikleri aynı zamanda iklim adaletini de gözeterek ortak yöntem ve çözümler geliştirdikleri başlıklar genişlemekte ve önemini korumaktadır. Ağustos 2024 itibarıyla, ICLEI'ye 1125, C40'a yaklaşık 100, Küresel Başkanlar Sözleşmesi'ne 12500'den fazla kent üyedir. 2022 sonu itibarıyla, dünya genelinde toplam 1136 kent, devlet-dışı aktörlerin (kentler, şirketler vd.) emisyonlarını 2030'a kadar yarıya indirmesini ve net sıfır hedefine varmayı amaçlayan Sıfıra Doğru Yarış (Race To Zero) kampanyasına, 559 kent de Dirençliliğe Doğru Yarış (Race to Resilience) kampanyasına katılmış durumdadır. UNFCCC Küresel İklim Eylem veri tabanındaysa toplam 11361 kent bulunmaktadır.⁴¹

DEZAVANTAJLI GRUPLAR İÇİN İKLİM ADALETİ

Bu rapor kapsamında, iklim adaleti dezavantajlı gruplar üzerinden ele alınırken, çocuklar, gençler, yaşlılar, kadınlar, mülteciler ve göçmenler, yoksullar ve engelliler üzerinde durulmaktadır. Bu gruplar, iklim adaletinin sağlanmaması sebebiyle birçok haklarına erişmekten mahrum kalmaktadır. Adı geçen her bir grup, iklim değişikliğinden farklı şekillerde etkilenmekte, farklı tepkiler geliştirmektedir ve bu etkilerin üstesinden gelmek için çeşitli stratejiler gerekmektedir.

Raporda bahsi geçen dezavantajlı grupların ihtiyaçlarının ele alınması, politika belirleme noktasında önemli hale gelmektedir. İklim adaleti perspektifinden bakıldığında, politikalar ve planlamalar, bu grupların ihtiyaçlarına uygun bir şekilde tasarlanmalı ve uygulanmalıdır. Bu da, sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin azaltılması ve iklim değişikliğinin yıkıcı etkilerinin en aza indirilmesi için stratejik müdahalelerin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda iklim adaleti, yalnızca çevresel bir mesele değil, aynı zamanda derin bir sosyal adalet meselesidir.

Yoksullar

İklim değişikliği karşısında kentlerde kırılganlık seviyesi en yüksek grupların başında yoksullar gelmektedir.⁴² Bunun başlıca nedenleri arasında genel olarak yoksulların kentlerin altyapısının eksik veya zayıf olduğu, iklim değişikliğine karşı daha kırılgan bölgelerinde yaşamaları yer almaktadır.

⁴¹ Elgandy, K. (2023, 9 Haziran). Unleashing urban power: How cities can reshape climate governance.

<https://climatechampions.unfccc.int/unleashing-urban-power-how-cities-can-reshape-climate-governance/>

⁴² Lwasa, S., K.C. Seto, X. Bai, H. Blanco, K.R. Gurney, Ş. Kılış, O. Lucon, J. Murakami, J. Pan, A. Sharifi, Y. Yamagata (2022).

"Urban systems and other settlements". İçinde (der.) P.R. Shukla, vd., IPCC, 2022: Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change. Contribution of Working Group III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA.

İklim değişikliğine bağlı olaylar, yoksulların yaşadığı bölge ve mahallelerde çok daha şiddetli, kapsamlı ve yıkıcı etkiler yaratmaktadır. Barındıkları yapıların niteliksiz olması, sel, aşırı soğuklar ve aşırı sıcaklar gibi iklim değişikliği olaylarına karşı dirençlerinin düşük olmasına neden olmaktadır. Öte yandan kentlerde enerji, ulaşım ve sağlık gibi temel hizmetlere erişimlerinin kısıtlı olması da iklim değişikliğine karşı dirençlerinin düşük olmasına sebep olmaktadır. İşsizlik, güvencesiz ve düşük gelirli işlerde çalışma, birikimlerinin yetersiz oluşu ve sosyal destek ve güvenlik ağı ve mekanizmalarından mahrum olmaları gibi etkenler, yoksulların iklim değişikliğine bağlı felaketler oluştuğunda savunmasız kalmalarına yol açmaktadır.⁴³

Yoksulların, iklim değişikliğine bağlı olarak hayatlarını olumsuz yönde etkileyecek gelişmeler olduğundan uğradıkları zararı telafi etme kapasiteleri de düşüktür. Kentlerde yoksulların iklim değişikliği nedeniyle yaşadığı mağduriyetlerin arasında sıcak dalgaları ve sıcaklıkların aşırı artması gelmektedir. Birçok kentte yeşil alan ve altyapının yetersiz olduğu yoksul mahallelerde, ısı adası etkisinin daha fazla olduğu, buna bağlı olarak da sıcaklıkların daha yüksek seviyelere çıktığı bilinmektedir.⁴⁴ Buna karşılık, yoksullar çoğunlukla ısı yalıtımının olmadığı, yeterli soğutma imkanlarının bulunmadığı binalarda yaşamaktadır. Aynı zamanda bütçelerinin önemli bir bölümünü enerji tüketim giderlerine ayıran ve enerji yoksulluğu çeken kent yoksullarının hane bütçelerine, soğutma için gerekli enerji kullanımına ait harcamalar da ayrıca yük getirmektedir. Bunun yanı sıra kent yoksullarının önemli bir bölümü, sıcak dalgalarının etkilerinin şiddetli biçimde hissedildiği açık alanlarda fiziksel emek kullanarak çalışmak durumunda kalmaktadır. Tüm bunlar yoksulların sıcak dalgaları ve aşırı sıcaklar karşısında savunmasız bırakılmaktadır.

Bunun dışında, dere yatakları, sulama kanalları kenarları gibi altyapının zayıf olduğu ve sel riskinin yüksek olduğu yerlerde genellikle yoksullar yaşamaktadır ve bu nedenle yaşanan sel ve su taşkınları da çoğunlukla yoksulların can güvenliğini ve sağlığını tehdit etmekte; barınma imkanlarının ve geçim kaynaklarının zarar görmesine ve kaybolmasına neden olmaktadır.⁴⁵ Kent yoksulları kötü barınma koşulları, yetersiz beslenme, geçim kaynaklarının güvencesiz oluşu, sağlık hizmetlerine yeterli erişimlerinin olmaması gibi bir dizi etken nedeniyle iklim değişikliği etkileri sonucunda sağlıklarını kaybetme riski taşıyan grupların başında gelmektedir.⁴⁶

⁴³ Mackres, E., Wong, T., Null, S., Campos, R. ve Mehrotra, S. (2023). The Future of Extreme Heat in Cities: What We Know — and What We Don't. <https://www.wri.org/insights/future-extreme-heat-cities-data>

⁴⁴ Mackres vd. (2023). A.g.e.

⁴⁵ Lwasa, S., K.C. Seto, X. Bai, H. Blanco, K.R. Gurney, Ş. Kılış, O. Lucon, J. Murakami, J. Pan, A. Sharifi, Y. Yamagata (2022). "Urban systems and other settlements". İçinde (der.) P.R. Shukla, vd., IPCC, 2022: Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change. Contribution of Working Group III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA.

⁴⁶ Chaudhry, D. (2024). "Climate change and health of the urban poor: The role of environmental justice". The Journal of Climate Change and Health, 15.

Çocuklar ve Gençler

İklim krizi, dünya genelinde çocuklar ve gençler üzerinde derin ve uzun vadeli etkiler yaratmaktadır. İklim değişikliğinin oluşmasına katkıda bulunmamış olmalarına rağmen çocuklar ve gençlerin bu krizin sonuçlarını ömürlerinin sonuna kadar hissedebilecekleri bilinen bir gerçektir.⁴⁷ İklim adaleti bağlamında çocuklar ve gençler, iklim krizinin sosyal, ekonomik ve çevresel belirleyicileri tarafından tehdit edilen sağlıklı fiziksel, bilişsel ve sosyal gelişim süreçlerinin korunması açısından kritik bir konumda yer almaktadır. Çocukların sağlıklı büyüme ve gelişme hakları, iklim değişikliği nedeniyle ciddi tehdit altındadır ve bu durum, uzun vadeli sosyal adalet ve eşitlik hedeflerini tehlikeye sokmaktadır.⁴⁸ Coğrafi olarak iklim değişikliğinin etkilerine daha açık bölgelerde yaşayanlar başta olmak üzere, yoksul çocuklar, azınlıklar, mülteci çocuklar ve engelli çocuklar iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini daha ağır tecrübe etmektedirler.

Son yıllarda yapılan çalışmalarla, çocukların iklim değişikliğine maruz kalma ve savunmasızlıkları gibi kimi unsurlar coğrafi veriler kullanılarak somut bir şekilde de ortaya konmuştur. UNICEF tarafından hazırlanan Çocuklar için İklim Risk Endeksi, çocukların çeşitli iklim ve çevresel tehlikelere, şoklara ve streslere ne derece maruz kaldığını ve bu durumun onların yaşamlarını nasıl etkilediğini kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir.⁴⁹ Bu rapor, çocukların ve gençlerin iklim değişikliğinin doğrudan ve dolaylı etkilerini ne ölçüde deneyimlediklerini ve bu etkilerin onların sosyal gelişimlerini nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. İklim adaletinin sağlanması, çocuk haklarının korunması ve bu hakların iklim krizi sebebiyle daha fazla ihlal edilmemesi için ulusal ve uluslararası düzeyde hukuki çerçeveler geliştirilmesi gerekmektedir.

Yaşlılar

İklim krizinin en savunmasız topluluklarının başında kuşkusuz yaşlılar (65 yaş ve üstü bireyler) gelmektedir ve krizin derinleşmesiyle birlikte yaşlılar üzerindeki etkileri giderek endişe kaynağı haline gelmektedir. Yaşlı nüfus genellikle fizyolojik, psikolojik ve kronik rahatsızlıklar nedeniyle daha savunmasız bir grup olarak ön plana çıkmakta ve çevresel stresten diğer yaş gruplarına göre daha kolay etkilenmektedirler. Fizyolojik ve psikolojik nedenler yoksulluk, eğitim seviyesinin düşüklüğü gibi etkenlerle birleştiğinde yaşlıların kırılganlıklarını artmakta ve uyum kapasiteleri düşmektedir. Bunlara ek olarak, kentlerde toplu ulaşım sistemlerinin yetersizliği, uyarı sistemlerinin olmaması veya yetersizliği, güvenli barınma imkanlarının olmaması ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini giderecek/onaracak kaynak ve hizmetlerin yetersiz oluşu gibi yere bağlı etkenler yaşlıların iklim değişikliğine karşı kırılganlık seviyesini artırmaktadır.⁵⁰

⁴⁷ UNDP. (2022, Haziran 27). Climate change is a matter of justice. Here's why. Climate Promise. <https://climatepromise.undp.org/news-and-stories/climate-change-matter-justice-heres-why>

⁴⁸ Ann Sanson, K. V. (2022). Impact of the Climate Crisis on Children's Social Development. The Wiley-Blackwell handbook of childhood social development /edited by Peter K. Smith, Craig H. Hart. (s. 747-765). içinde John Wiley & Sons Ltd

⁴⁹ United Nations Children's Fund (UNICEF). (2021). The Climate Crisis Is a Child Rights Crisis: Introducing the Children's Climate Risk Index. New York: ERIC (Institute of Education Sciences)

⁵⁰ Rhoades, J. L., Gruber, J. S. ve Horton, B. (2018). "Developing an In-depth Understanding of Elderly Adult's Vulnerability to Climate Change", The Gerontologist, 58(3): 567-577.

Kadınlar

İklim krizi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştiren ve kadınları erkeklere kıyasla daha orantısız şekilde etkileyen bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların iklim krizine karşı daha savunmasız olmalarının temel nedenleri arasında toplumsal cinsiyet rolleri, ekonomik eşitsizlikler, dahil oldukları sosyal yapılar ve politik engeller bulunmaktadır. Özellikle düşük gelirlili ve gelişmekte olan ülkelerde yaşayan kadınlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin etkilerini ekonomik temelli olarak hissetmeye yatkındırlar. Ekonomik olarak zayıf durumda olan ve toplumsal hayat içerisindeki güç ilişkilerinde eşitsiz konumlarda olan kadınlar doğal olarak iklim değişikliğinin etkilerine karşı da daha kırılgan bir durumdadırlar.⁵¹ Özellikle de ekonomik özgürlüğe sahip olmayan, ev içi emek sömürüsünün bir parçası olan ve bireysel özgürlükleri kısıtlanmış olan kadınların iklim krizine karşı daha kırılgan oldukları görülmektedir.

Bu bağlamda iklim değişikliğinin kadına yönelik şiddeti tetikleyici etkisi, çeşitli örnekler üzerinden incelenerek kayıt altına alınmıştır. İklim krizi, toplumsal huzursuzluk ve kaynak kıtlığı gibi faktörler kadına yönelik şiddeti artırmaktadır. Bu durumun kendisi dahi, iklim adaletinin toplumsal cinsiyet eşitliği ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.⁵²

Tüm bunlar göz önüne alındığında iklim krizi adaletsizlikleri derinleştiren, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini daha da görünür kılan somut bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Kadınların iklim krizine karşı savunmasızlıklarını azaltmak ve çözüm süreçlerinde aktif rol almalarını sağlamak için toplumsal cinsiyet perspektifinin iklim politikalarına entegre edilmesi gerekmektedir. Alternatif yaklaşımlar bu aşamada değerlendirilerek kadınların aktif bir biçimde hem hayatın içine katılmasının mekanizmaları aranmalı hem de iklim krizinin etkilerini azaltacak çözüm yolları üzerine durulmalıdır.

Engelliler

Türkiye'nin de taraf olduğu Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin (EHİS)⁵³ Risk Durumları ve İnsani Bakımdan Acil Durumlar başlıklı 11. maddesi kapsamında iklim krizinin engelliler üzerindeki orantısız etkisine de değinilmektedir. Engelliler, iklim krizinin etkileri de dahil olmak üzere, acil durumlarda yüksek ölüm ve hastalık oranlarıyla karşılaşmakta ve acil durum destek mekanizmalarına en az oranda ulaşabilmektedir. İklim krizine bağlı olarak gelişen aşırı hava olayları engellilerin gıdaya, temiz su ve hijyene, sağlık hizmetlerine, ilaçlara ve barınmaya erişimini oldukça olumsuz yönde etkilemektedir. Buna bağlı olarak, iklim krizi ve etkilerine yönelik, yerel ve ulusal hazırlık planlarında engellilerin katılımının önemli olduğu vurgulanmaktadır.

⁵¹ Terry, G. (2009). No Climate Justice Without Gender Justice: An Overview of the Issues. *Gender & Development*, 17(1), 5-18

⁵² Gevers, D. A., Musuya, T., & Bukuluki, D. P. (2019, Aralık 9). Why climate change fuels violence against women.

Apolitical Web Sites: <https://apolitical.co> adresinden alındı

⁵³ Resmî Gazete. (2009, 14 Temmuz). Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın 2009/3 sayılı genelgesi. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm>

İKLİM KRİZİNİN GETİRECEĞİ HAK KAYIPLARI

İklim krizinden etkilenecek olan dezavantajlı grupların kaybedeceği hakların başında yaşam hakkı gelmektedir. İklim krizine bağlı aşırı hava olaylarının (sıcaklık artışları, sel, kuraklık gibi) sıklaşmasına ve şiddetlenmesine bağlı olarak artan afetler başta dezavantajlı bireyler olmak üzere tüm insanlığın yaşam hakkını tehdit etmektedir. Aşırı sıcaklar ve insan sağlığı hakkında yapılan bir araştırmaya göre, 1970'ten bu yana, Avrupa'da hava ve iklimle ilgili ölümlerin başlıca nedeni aşırı sıcaklar olmuştur. 2000'lerden itibaren bu durum daha da belirginleşerek son 20 yılda yüksek sıcaklıkla ilişkili ölümler %30 oranında artmıştır.⁵⁴

İklim krizi ile ilişkili olan veya olmayan afetlerin, öncelikle dezavantajlı gruplara yönelik bir yaşam hakkı ihlali yarattığı Türkiye'den bir örnekle gösterilebilir. Bursa'da gerçekleşen bir selde, iki kişinin hayatını kaybettiği haberlere yansımıştır.⁵⁵ Gerçekleşen selde bir engelli ve bir çocuk hayatını kaybetmiştir. Sadece bu örnek bile, iklim krizine bağlı olarak artacak aşırı doğa olaylarının dezavantajlı grupların yaşam hakkını ne ölçüde tehdit ettiğine dair önemli bir örnektir.

İklim krizine bağlı olarak gelişen aşırı hava olayları dezavantajlı grupları doğrudan ölüm tehlikesiyle karşı karşıya bırakmakla birlikte, farklı hak alanlardaki sorunlar da dezavantajlı grupların yaşama hakkını dolaylı yoldan tehlikeye atmaktadır. Bu hakların başında sağlık hakkı gelmektedir.

Sağlık

İklim krizi kaynaklı aşırı hava olaylarının sebep olduğu olumsuz sonuçlar tüm insanlığın sağlığını farklı boyutlarda tehdit etse de dezavantajlı gruplar sağlıkları iklim krizinden en çok etkilenecek gruplar arasındadır. Bu konunun ciddiyeti, Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bölge Ofisi'nin Temmuz 2023'te iklim krizini ve buna bağlı aşırı hava olaylarını tarihte ilk kez bir halk sağlığı acil durumu olarak ilan etmesinden anlamak mümkündür.⁵⁶

Bu rapor kapsamında incelenen dezavantajlı gruplar düşünüldüğünde, aşırı hava olaylarına bağlı olarak artan talep sebebiyle sağlık sisteminin zorlanması bu dezavantajlı grupların aşırı hava olaylarına bağlı oluşacak sağlık problemlerinin çözülmemesi anlamına gelmektedir. Dezavantajlı grupların sağlık hizmetlerine ihtiyacının dezavantajlı olmayan gruplara göre çok daha fazla olabileceği düşünüldüğünde, sağlık sisteminin aşırı hava olayları kaynaklı sebeplerle işlevsiz hale gelmesi bu gruplar için hayati tehlike arz etmektedir.

⁵⁴ Copernicus Climate Change Service. (t.y.). Extreme weather and human health. <https://climate.copernicus.eu/esotc/2023/extreme-weather-and-human-health>

⁵⁵ İhlas Haber Ajansı. (2024, 21 Ağustos). Bursa'da sel felaketi: Engelli kız hayatını kaybetti. <https://www.ihb.com.tr/foto-bursada-sel-felaketi-engelli-kiz-hayatini-kaybetti-21092?sayfa=2>

⁵⁶ Copernicus Climate Change Service. (t.y.). Extreme weather and human health. <https://climate.copernicus.eu/esotc/2023/extreme-weather-and-human-health>

Sağlık hizmeti sağlayan kurumların iklim krizi sebebiyle işlevsiz hale gelmesinin yanı sıra, yaşanacak olan suya erişim sorunlarının da sağlık açısından sorun teşkil edeceğinin vurgulanması gerekmektedir. Sel ve kuraklık gibi aşırı hava olayları, su kaynaklarının kirlenmesine veya tükenmesine yol açarak su kaynaklı hastalıkların yayılmasını hızlandırmaktadır. Özellikle kentlerde daha şiddetli yaşanmakta olan sıcak dalgaları da insan sağlığını çeşitli biçimlerde doğrudan tehdit ederken sıcak dalgalarının etkisiyle artan hava kirliliği de ciddi diğer bir tehdittir.

Tüm grupların ortak olarak etkileneceği bu sonuçlarla birlikte, bu rapor kapsamında değerlendirilen her grubun sağlık alanında kendi grup dinamikleri doğrultusunda etkilenecekleri spesifik durumlar da bulunmaktadır.

Çocuklar

İklim değişikliği, çocuklar üzerinde uzun vadeli ve şiddetli etkiler yaratmaktadır. Henüz gelişme aşamasında olan psikoloji ve bağışıklık sistemleri sebebiyle, çocuklar iklim değişikliğine bağlı stresi daha fazla yaşamakta ve aşırı hava olaylarının etkilerine daha savunmasız kalmaktadır. Bu durum, felaketler sonrasında çocuklarda ishal gibi hastalıkların ve yetersiz beslenmenin artmasına yol açmaktadır.⁵⁷

Yaşlılar

Yaşlılar, iklim değişikliğine bağlı sağlık risklerine karşı en savunmasız gruplardan biridir. Fiziksel ve psikolojik rahatsızlıkları nedeniyle çevresel stres faktörlerinden diğer yaş gruplarına kıyasla daha fazla etkilenebilirler.⁵⁸ Yaşlılar arasında vücut ısısını düzenleme fonksiyonlarında bozukluk, dehidrasyon, bağışıklık sistemi sorunları ve kronik hastalıklar gibi sağlık sorunlarına daha sık rastlanmaktadır. Bu da sıcaklık artışları, sıcak dalgaları, kuraklık, sel, fırtınalar ve kasırgalar, salgın hastalıklar ve iklim olaylarının etkisiyle artan hava kirliliği gibi iklim değişikliğine bağlı olarak gelişen olaylardan daha çok etkilenmelerine neden olmaktadır.⁵⁹ İklim değişikliğiyle ortaya çıkan aşırı hava olayları, sağlık sistemlerinin zayıflamasına ve yaşlıların sağlık hizmetlerine erişimlerinin kısıtlanmasına yol açabilir. Aynı zamanda, temiz su kaynaklarının azalması, yaşlılarda dehidrasyon ve bulaşıcı hastalıkların yaygınlaşmasına neden olabilir. Evini kaybetme, yerinden edilme ve sosyal çevrenin değişmesi gibi durumlar da yaşlıların psikolojik durumunu olumsuz etkilemesi mümkündür.⁶⁰

⁵⁷ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi. (2017). *Report of the Special Rapporteur on the right to food*. A/HRC/35/13. <https://undocs.org/en/A/HRC/35/13>

⁵⁸ Young, S. (2024, 13 Mart). Ageing and the climate crisis. Resilience Web Sitesi: <https://www.resilience.org/stories/2024-03-13/ageing-and-the-climate-crisis/> adresinden alındı

⁵⁹ Cissé, G. vd. (2022). "Health, Wellbeing, and the Changing Structure of Communities". İçinde H.-O. Pörtner vd. (der.) *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA, pp. 1041-1170. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm>

⁶⁰ Kovats, R. S., & Hajat, S. (2008). Heat stress and public health: A critical review. *Annual Review of Public Health*, 29, 41-55.

Engelliler

Engelliler, iklim krizinin sebep olduğu aşırı doğa olayları karşısında özel zorluklarla karşılaşmaktadır. Bunlardan en önemlisi, engellilerin bağımsızlıklarını sağlayan yardımcı cihazların kaybolması veya zarar görmesi, onların sağlıklarını olumsuz etkilemektedir. Bu durum, engelli bireylerin günlük yaşam aktivitelerini sürdürmelerini zorlaştırmaktadır.⁶¹ Bu duruma örnek olarak tekerlekli sandalye kullanan bir engellinin, bir sel felaketi sırasında evini terk etmek zorunda kaldığında, sandalyesinin su altında kalması ya da taşınma sırasında kaybolması verilebilir. Bu durumda, kişi hem hareket kabiliyetini kaybetmekte hem de güvenli bir bölgeye ulaşmakta zorluk çekmektedir.

Kadınlar

İklim krizine bağlı aşırı doğa olayları kadınların sağlığını çeşitli boyutlarda etkilemektedir. İklim değişikliğinin etkilerini ruh sağlığı açısından daha olumsuz tecrübe eden kadınlar, ekstrem hava olayları sırasında aileleri tarafından daha fazla psikolojik baskıya maruz kalmaktadır. Bu da kötüleşmiş bir ruh sağlığı durumuna sebep olmaktadır.

Su kıtlığı da kadınları olumsuz etkilemektedir, çünkü istihdamda olmayan ve ev işçisi kadınların büyük çoğunluğu evlerine su tedarik etme sorumluluğunu üstlenmektedirler. Bu durum, onların fiziksel yorgunluğunu artırarak çeşitli sağlık sorunlarına yol açabilmektedir. Bu grubun bir parçası olan yoksul kadınların iklim değişikliği karşısındaki kırılganlıklarını göz önünde bulundurarak yapılan çalışmalar sonucunda kadınların başta psikolojik ve fiziksel sağlık olmak üzere pek çok açıdan zarar gördükleri ve toplumsal yaşamdan soyutlanma eğilimi gösterdikleri de görülmektedir.⁶²

Yoksullar

İklim krizine bağlı aşırı doğa olaylarının getirdiği sağlık riskleri, yoksul topluluklarda daha büyük bir yük oluşturur. Yoksul mahallelerde yaşayan insanlar, ekonomik sebeplerle genellikle sağlık hizmetlerine erişimde ciddi zorluklar yaşamaktadırlar. Örneğin, aşırı sıcak/soğuk hava dalgaları ve artan hava kirliliği, evlerde yeterli soğutma/ısıtma ekipmanının olmayışı, havalandırma problemleri, solunum ve kardiyovasküler hastalıkların artmasına neden olmaktadır.⁶³ Ayrıca, sel ve kuraklık gibi aşırı hava olayları, yoksul mahallelerde su kaynaklarının kirlenmesine veya tükenmesine, evlere temiz suyun gelmemesine yol açabilir, bu da su kaynaklı hastalıkların yayılmasını hızlandırmaktadır.

⁶¹ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği. (t.y.). Impact of climate change on the rights of persons with disabilities. <https://www.ohchr.org/en/climate-change/impact-climate-change-rights-persons-disabilities>

⁶² Parikh, D. J. (2007). Gender and Climate Change. Hindistan: UNDP.

⁶³ Watts, N., Adger, W. N., Ayeb-Karlsson, S., Bai, Y., Byass, P., Campbell-Lendrum, D., ... & Costello, A. (2015). Health and climate change: policy responses to protect public health. The Lancet, 386(10006), 1861-1914

Gıda Krizi

İklim krizi, sıcaklık artışları, sel ve kuraklık gibi doğal afetlerle tarımsal verimliliği azaltmakta ve gıda arzını düşürmektedir.⁶⁴ Bu durum, gıda güvenliğini tehdit etmekte ve kırsal toplulukların ekonomik güvenliğini zayıflatmaktadır. Ayrıca, tarımsal üretimdeki azalma, gıda kalitesini bozmakta ve besin değerinin düşmesine yol açmaktadır. Gıda fiyatlarının artması ise, her gruptan yoksul kesimin gıdaya erişimini zorlaştırmaktadır.⁶⁵

Çocuklar

İklim değişikliğine bağlı olarak tarımsal üretimde yaşanan kayıplar ve gıda fiyatlarındaki artış, çocukların sağlıklı beslenme hakkını tehlikeye atmaktadır. Gelişme çağındaki pek çok çocuk, yeterli beslenemediği için fiziksel ve zihinsel gelişimlerini tam olarak tamamlayamayabilir. Bu durum, gelecekteki sağlık sorunlarını da beraberinde getirebilir.

Yaşlılar

İklim krizinin tetiklediği tarımsal kayıplar ve artan gıda fiyatları, yaşlıların yeterli ve dengeli beslenmesini zorlaştırmaktadır. Gıdaya erişimin zorlaşması, yaşlıların sağlık durumunu olumsuz etkileyebilir ve uymaları gereken özel diyetlere erişmelerini güçleştirebilir. Ayrıca, su kıtlığı nedeniyle hijyenin azalması, yaşlılar arasında bulaşıcı hastalıkların artmasına yol açabilir.

Kadınlar

İklim değişikliği, özellikle kırsal alanlarda yaşayan kadınlar üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Artan gıda fiyatları, kadınların aileleri için yeterli gıda temin etmelerini zorlaştırırken, su kıtlığı da kadınların su tedarik etme sorumluluğunu ağırlaştırmaktadır. Bu durum, kadınların hem fiziksel hem de psikolojik sağlıklarını olumsuz etkileyebilir.⁶⁶

İklim değişikliğine bağlı olarak gıda üretimindeki sorunlar, özellikle hamilelik ve emzirme dönemlerinde kadınları daha ciddi boyutlarda etkilemektedir. Aileler arasında eşitsiz besin dağılımı sebebiyle, öğün miktarları azaltılan ilk kişiler genellikle kadınlar olmaktadır. İklim değişikliğinin getireceği gıda kıtlığının bu nedenle kadınları daha fazla etkilemesi beklenmektedir. Özellikle kırsalda yaşayan kadınlar, artacak gıda fiyatlarından öncelikle etkilenen gruplar arasında yer almaktadır.

Engelliler

İklim değişikliğine bağlı olarak gıda üretimindeki azalma, yoksulluk içinde yaşayanları, özellikle de engellileri olumsuz etkilemektedir. Engelliler, genel nüfusa kıyasla daha yüksek oranda yoksulluk riski altında olup, gıda ve su kıtlığı gibi sorunlar karşısında daha savunmasızdır. Bu durum, bu grupların yaşam kalitesini önemli ölçüde düşürebilir.

⁶⁴ IPCC. (2014). Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge University Press.

⁶⁵ IPCC. (2014). Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge University Press.

⁶⁶ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi. (2019). Report of the Special Rapporteur on the right to food. A/HRC/41/26. <https://undocs.org/A/HRC/41/26>

Yeterli Yaşam Standardı

“Yeterli Yaşam Standardı” başlığı içerisinde başta yoksullar olmak üzere, iklim krizine bağlı aşırı doğa olaylarının dezavantajlı grupların yaşam standartlarını nasıl etkilediği, ekonomik konular üzerinden irdelenecektir.

İklim krizinden kaynaklı ekonomik baskının artması özellikle neoliberalizm sonrasında toplumların daha da yoksullaşmasına sebep olmaktadır. Tarımsal üretimle hayatını idame ettirebilen, tarıma dayalı ekonominin hakim olduğu topluluklarda iklim değişikliği ürün kayıplarına, yetiştirilen ürünün kalitesinin bozulmasına ve bu sebeplerden kaynaklı üründen elde edilen gelirlerde düşüşe neden olmaktadır. Örneğin, sıcaklık artışları, sel, kuraklık ve diğer aşırı hava olayları tarım gelirlerine bağlı olan kırsal topluluklar için özellikle yıkıcı olabilir, çünkü iklim değişikliği tarımsal verimliliği düşürerek gıda güvenliğini tehdit etmektedir.⁶⁷ İklim krizi, tarımsal üretimde yaşanan kayıpla birlikte ekonomik gelir kaynaklarını kaybeden ailelerin ekonomik güvenliğini tehdit etmekle birlikte mevcutta var olan yoksulluk döngüsünü de derinleştirmektedir.⁶⁸

Kırda ve kentte yaşayan dar gelirli grupların iklim krizinden etkilenme biçimleri de farklıdır. Kırsal alanlarda bu krizin yansımaları daha çok tarımsal üretim ile ilişkilirken kente geldiğimizde farklılaşmanın söz konusu olduğu görülmektedir. Kentte yaşayan yoksullar genellikle kentin çeperinde, altyapıda sorunların yaşandığı, ulaşımın problemlili olduğu, planlı bir kentleşmenin söz konusu olmadığı alanlarda yaşamaktadırlar. Bu gibi yerlerde yaşanan sıcak ve soğuk hava dalgaları / yağmur, sel, hortum vb. gibi doğal afetler kişileri savunmasız hale getirirken beraberinde de pek çok sorunu getirir. Kimi zaman bu sorunlar maddi zarar getirirken kimi zaman da dönüşü olmayan hayati riskleri içinde barındırmaktadır.

Yoksulluğu derinden hissedilen toplulukların başında gelen mülteciler de iklim krizinden etkilenen gruplar arasındadır. İklim adaleti ve yoksulluk bağlamında tüm dezavantajlı grupların yanı sıra bu grubun da ayrıca özel olarak incelenmesi gerekmektedir. İklim değişikliği, çatışma ve ekonomik sorunlar nedeniyle yerinden edilen mülteciler, zorunlu bir şekilde göç ettikleri ülkelerdeki geri gönderme merkezlerinde yaşarken ek zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bu merkezlerde, mülteciler genellikle temel ihtiyaçlara erişimde sıkıntı yaşamakta ve sağlıksız koşullarda barınmak zorunda kalmaktadırlar. İklim krizi, bu merkezlerdeki yaşam koşullarını daha da kötüleştirirken kişilerin yaşam kalitelerini de düşürücü etkiye sahiptir. Geri gönderme merkezlerinde bulunmayan ya da yetersiz durumdaki altyapı ve hizmetler mültecileri iklim krizinin olumsuz etkilerine karşı daha savunmasız hale getirmektedir.⁷⁰

⁶⁷ IPCC. (2014). Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge University Press.

⁶⁸ Oxfam. (2019). Climate finance shadow report 2018. Retrieved from Oxfam

⁶⁹ UN-Habitat. (2016). World Cities Report 2016: Urbanization and Development – Emerging Futures. United Nations Human Settlements Programme.

⁷⁰ UNHCR. (2015). Global Strategy for Public Health 2014-2018. United Nations High Commissioner for Refugees

İklim krizinin yoksul yaşlılar üzerinde yaratmış olduğu tahribat ise yalnızca fiziksel değil psikolojik etkiler de meydana getirmektedir. İklim krizinden kaynaklı yerinden edilme, evini kaybetme, mevcut sosyal çevrenin değişmesi gibi kimi durumlar yaşlıların psikolojisini derinden etkileyebilir. Evini kaybetmenin doğurmuş olduğu ekonomik sıkıntılar yaşlıların maddi bağımsızlıklarını kaybetmelerine ve ekonomik kaynaklarını tüketmelerine sebep olmakta ve psikolojik olarak anksiyete, depresyon gibi sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.⁷¹

Engellilerin büyük bir çoğunluğu yoksulluk içinde yaşamaktadır ve yoksulluk, bu bireylerin iklim değişikliğine uyum kapasitelerini ciddi ölçüde sınırlamaktadır. Yoksulluk içinde yaşayan kişiler, daha az riskli bölgelere taşınma ya da kaliteli konutlara erişim gibi imkanlardan yoksun kalmakta, bu durum ise onları iklim kaynaklı tehlikelere daha açık hale getirmektedir. Engelliler, diğer dezavantajlı gruplarla birlikte, çoğunlukla kentsel gecekondu bölgelerine ve gayri resmi yerleşim alanlarına yönelmek zorunda kalmakta ve bu riskli alanlarda yaşamak durumunda kalmaktadır.⁷²

İklim değişikliğinin etkileri, engellilerin istihdam alanında karşılaştıkları mevcut sorunları daha da derinleştirmektedir. İklim felaketlerinin ekonomik sonuçları iş fırsatlarının azalmasına yol açarken, sıcaklık stresi gibi faktörler, özellikle fiziksel işlerde çalışan engelli bireyler için çalışma koşullarını tehlikeli hale getirmektedir. Ayrıca, çevresel bozulma, toplumsal olarak marjinalleşmiş gruplar arasında yer alan engellileri orantısız bir şekilde etkileyerek, yaşam standartlarını olumsuz yönde etkilemektedir.⁷³

Coğrafi olarak iklim değişikliğinin etkilerine daha açık bölgelerde yaşayan çocuklar, özellikle yoksul çocuklar, azınlıklar, mülteci çocuklar ve engelli çocuklar iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini daha ağır tecrübe etmektedir. UNICEF tarafından hazırlanan Çocuklar için İklim Risk Endeksi, çocukların çeşitli iklim ve çevresel tehlikelere, şoklara ve streslere ne derece maruz kaldığını ve bu durumun onların yaşamlarını nasıl etkilediğini kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir.

⁷¹ Carter, J., Mankikar, D., & White, R. (2014). Healthy Places: Building a strong evidence base for environmental and public health actions. *Public Health England*

⁷² Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği. (t.y.). Impact of climate change on the rights of persons with disabilities*. <https://www.ohchr.org/en/climate-change/impact-climate-change-rights-persons-disabilities>

⁷³ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği. (t.y.). *Impact of climate change on the rights of persons with disabilities*. <https://www.ohchr.org/en/climate-change/impact-climate-change-rights-persons-disabilities>

DÜNYA'DA İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ

İklim adaleti ve dezavantajlı gruplara yönelik başarılı uygulamalar, dünya genelinde çeşitli şehirler tarafından hayata geçirilmiştir. Bu uygulamalar, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini en aza indirmeyi ve toplumsal eşitliği sağlamayı hedefleyen yenilikçi ve kapsayıcı stratejiler içermektedir. Aşağıda, bu tür uygulamaların bazı önemli örnekleri verilmiştir.⁷⁴

Kopenhag, Danimarka: Kopenhag İklim Planı

Kopenhag, 2025 yılına kadar karbon nötr olmayı hedefleyen Kopenhag İklim Planı ile iklim adaleti ve sürdürülebilirlik konularında öncü şehirlerden biridir. Şehir, özellikle düşük gelirli bölgelerde enerji verimliliğini artırmak için konut yenileme projeleri yürütmektedir. Bu projeler, enerji maliyetlerini düşürerek düşük gelirli ailelerin bütçelerine katkıda bulunmaktadır.

Portland, ABD: İklim Eylem Planı

Portland, 2015 yılında yürürlüğe giren İklim Eylem Planı ile iklim adaleti konusunda önemli adımlar atmıştır. Plan, özellikle düşük gelirli ve marjinalleşmiş topluluklar için enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji projeleri içermektedir. Ayrıca, topluluk temelli katılım süreçleri ile bu grupların karar alma süreçlerine dahil edilmesi sağlanmıştır.

Melbourne, Avustralya: Topluluk Güneş Enerjisi Programı

Melbourne, Topluluk Güneş Enerjisi Programı ile düşük gelirli hanelere ve yerel işletmelere güneş enerjisi erişimi sağlamaktadır. Bu program, enerji maliyetlerini düşürerek ve enerji güvenliğini artırarak ekonomik eşitsizlikleri azaltmayı hedeflemektedir. Program kapsamında, toplulukların enerji kooperatifleri kurmalarını teşvik edilmektedir.

Cape Town, Güney Afrika: Su Tasarrufu ve Adalet Programı

Cape Town, 2018 yılında yaşanan su krizinden sonra su tasarrufu ve adalet konusunda önemli adımlar atmıştır. Şehir, düşük gelirli haneler için su tasarrufu sağlayan cihazlar dağıtarak su faturalarını azaltmayı hedeflemiştir. Ayrıca, Cape Town'da su tasarrufu konusunda farkındalık yaratmak için topluluk eğitim programları düzenlenmiştir. Bu programlar, özellikle dezavantajlı grupların su tasarrufu yapmalarına yardımcı olmayı ve su krizine karşı daha dirençli hale gelmelerini amaçlamaktadır.

⁷⁴ Baş, E. (2024). RAPOR No.10 Neoliberalizm Bağlamında İklim Krizi ve Çevre Kirliliği. İstanbul: İklim Değişikliği ve Enerji Çalışmaları Merkezi.

İSTANBUL'UN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİYLE İLGİLİ DURUMU VE PROJEKSİYONLAR

Dünya'da gelişen neoliberal politikaların etkisiyle iklim krizi tüm dünyada derinleşmeye başladı ve özellikle metropol kentler üzerindeki etkileri arttı. 1994'ten 2024'e kadar geçen 30 yıllık süreçte İstanbul, dünyanın birçok metropolü gibi iklim krizine bağlı felaketlerden önemli ölçüde etkilenen bir kent olmuştur. Özellikle bu durum son yıllarda artış eğilimi göstermektedir. Kuraklık, sel ve taşkın gibi felaketler başta olmak üzere iklim krizinin yol açtığı felaketler sonucunda can ve mal kayıpları yaşanırken yaşam kalitesini düşüren pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir.

İstanbul, coğrafi konumu ve yoğun nüfusu nedeniyle iklim değişikliğinin etkilerine karşı oldukça hassas bir metropoldür. Son yıllarda iklim krizinin neden olduğu felaketler, şehrin altyapısını, ekonomisini ve yaşam kalitesini ciddi şekilde etkilemektedir. Özellikle artan sıcaklıklar ve düzensiz yağış rejimleri, su kaynaklarının azalmasına ve su kıtlığına neden olmaktadır. Şiddetli yağmurlar sonucu oluşan sel baskınları, ani ve beklenmedik fırtınalar şehirde ulaşımı aksatmakta ve önemli altyapı hasarlarına yol açmaktadır. Bunun yanı sıra mevsim normallerinin çok üzerinde seyreden sıcaklıklardan kaynaklı yaşanan kuraklık ve kuraklığın yol açtığı su ve gıda krizi, şehirdeki yaşam kalitesini düşürmekte ve halk sağlığını tehdit etmektedir.⁷⁶ Hava kirliliği, aşırı sıcaklar ve su kaynaklarının kirlenmesi gibi faktörler, solunum yolu hastalıkları ve su kaynaklı enfeksiyonların artmasına neden olmaktadır, yaşam kalitesini düşürücü unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır.

İstanbul'un ekonomik yapısı da iklim krizinden olumsuz etkilenmektedir. Tarım, turizm ve ticaret gibi sektörler, iklim değişikliğinin yarattığı belirsizlikler ve olumsuz etkiler nedeniyle zarar görmektedir. Turizm sezonlarının kayması, tarım ürünlerinde verim kaybı ve felaketlerden sonra ortaya çıkan lojistik sektöründeki aksamlar, şehrin ekonomik istikrarını tehdit etmektedir. Aynı zamanda felaketlerin neden olduğu tahribatın onarılması esnasında, şehir ekonomisine ciddi yük olabilecek tutarda giderler ortaya çıkmaktadır. Bu nedenlerle İstanbul'un iklim krizine karşı dirençli bir şehir haline gelmesi için kapsamlı ve sürdürülebilir önlemler alınması büyük önem taşımaktadır.⁷⁷

Yeşil alanların artırılması, sürdürülebilir ulaşım çözümlerinin benimsenmesi, enerji verimliliğinin artırılması ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması gibi adımlar, İstanbul'un gelecekte iklim değişikliğinin etkileriyle başa çıkabilmesi için kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda, kentsel planlama süreçlerinde iklim krizinin etkilerini en aza indirecek önlemlerin alınması gerekmektedir. Özellikle su yönetimi, yeşil altyapı ve enerji politikaları, şehir planlamasının öncelikli konuları arasında yer almalıdır.

⁷⁶ Olgun, E., & Kantarlı, S. (2020). İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN SAĞLIK ÜZERİNE ETKİLERİ. Doğanın Sesi(5), 13-23.

⁷⁷ İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı. (2022). İSTANBUL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ EYLEM PLANI (İİDEP) (s. 52-55)

İstanbul'da iklim krizinin etkilerini azaltmak için su yönetimi kritik bir alandır. Şehrin su kaynaklarının sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi, su kıtlığını önlemek ve suyun etkin kullanımını sağlamak amacıyla önemlidir. Yağmur suyu hasadı gibi kimi yöntemlerin yaygınlaştırılması, su kaynaklarının korunması ve daha verimli kullanılmasına katkı sağlayabilir. Ayrıca, şehirdeki su altyapısının modernizasyonu ve bakım çalışmaları, su kayıplarını en aza indirmek için gereklidir.

Yeşil altyapının geliştirilmesi, iklim krizine karşı dirençli bir şehir oluşturmanın bir diğer önemli bileşenidir. Yeşil çatı ve duvar uygulamaları, kentsel ısı adası etkisini azaltabilir ve şehirdeki hava kalitesini iyileştirebilir. Parklar, bahçeler ve ormanlık alanların artırılması, hem biyolojik çeşitliliği koruyacak hem de şehir sakinlerine nefes alacak alanlar sunacaktır. Yeşil koridorlar ve açık alanların birbirine bağlanması, şehirdeki ekosistem hizmetlerinin sürdürülebilirliğine katkı sağlayabilir.⁷⁸

Son olarak, toplumun bilinçlendirilmesi ve katılımı, iklim krizinin neden olduğu felaketlerle mücadele ve bu felaketlerin yaşanmadan önlenmesi, olası olumsuz etkilerinin minimuma indirilmesi başlıklarında başarılı olunmasında hayati önem taşır. Yerel halkın iklim krizine karşı alınacak önlemlere aktif katılımının sağlanması ile bu sürecin daha katılımcı yürütülmesi mümkündür. Bu katılım, İstanbul'un iklim krizine karşı daha dirençli ve sürdürülebilir bir şehir olmasına katkı sağlayacaktır.⁷⁹

İstanbuluların iklim krizine yönelik önlemlere aktif katılımının önemini, İstanbul Planlama Ajansı'nın 2024'ün Temmuz ayında yaptığı araştırmada görmek mümkündür.⁸⁰ Yapılan araştırmada, katılımcıların %91'i son 10 yıldır yaz aylarının daha sıcak geçtiğini belirtmiş ve %87,3'ü son zamanlarda gerçekleşen aşırı sıcaklar, sıcak dalgaları, seller, kuraklık gibi olaylarda iklim krizinin etkisi olduğunu düşündüğünü belirtmiştir.

Araştırmaya katılanların %57,8'i evinde evi soğutmak amaçlı elektronik bir eşya kullanırken, katılımcıların %42,2'si evinde evi soğutmak amaçlı elektronik bir eşya kullanılmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %23,7'sinde sadece klima, %27,5'inde sadece vantilatör, %6,6'sında ise ikisinin de olduğu belirtilmiştir. Katılımcıların son iki ayda ortalama elektrik faturasının 633 TL olduğu, evinde soğutucu elektronik eşya bulunmayan hanelerde ise bu miktarın ortalama 545,9 TL iken elektronik eşya bulunan hanelerde 698,3 TL olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu verilerden yola çıkarak, iklim krizinin etkilerinin İstanbulluları etkilemeye başladığını söylemek yanlış olmayacaktır. İstanbulluların iklim krizine bağlı olarak yaşadığı sorunların iklim krizine yönelik alınacak önlemlerin katılımcı bir süreçle, tüm dezavantajlı gruplardan İstanbulluların katılımıyla gerçekleşmesi, iklim krizine bağlı aşırı hava olaylarına yönelik hazırlıklarda tüm bu grupların ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulmasına katkı sağlayacaktır.

⁷⁸ İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı. (2022).

İstanbul İklim Değişikliği Eylem Planı (İİDEP) (s. 70-85)

⁷⁹ Ağıralan, E., & Sadioğlu, U. (2021). İklim Değişikliği Farkındalığı ve Toplum Bilinci: İstanbul Örneği.

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21(2), 627-654.

⁸⁰ İstanbul Planlama Ajansı. (2024). Barometre Temmuz 2024.

https://ipa.istanbul/wp-content/uploads/2024/08/BAROMETRE_-TEMMUZ-1.pdf

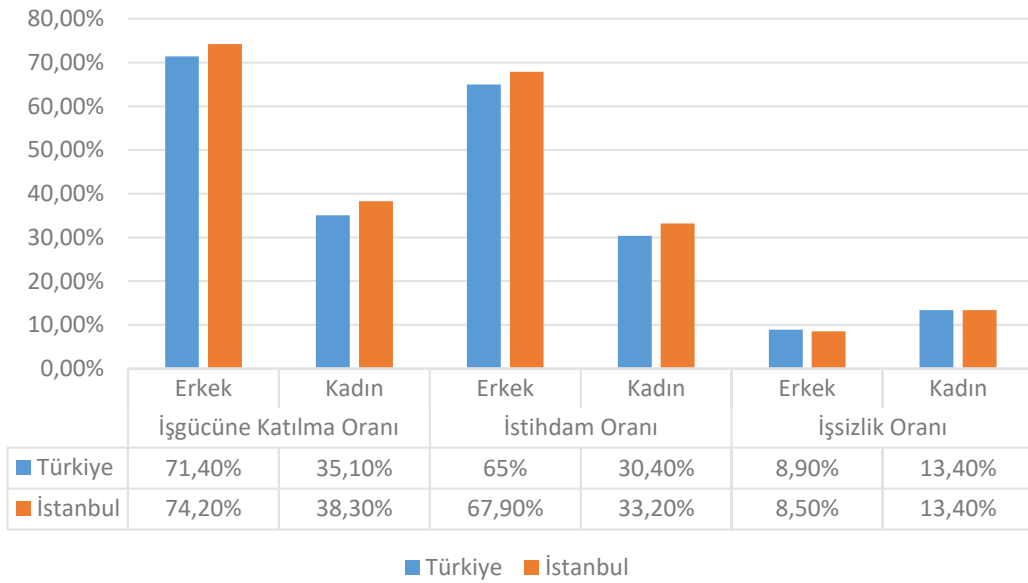
İKLİM ADALETİNİ TÜRKİYE VE İSTANBUL'DA DEZAVANTAJLI GRUPLAR ÜZERİNDEN OKUMAK

Araştırmanın bu bölümünde, kamuya açık veriler iklim adaleti bağlamında incelenmektedir. Kadın, yaşlılar, yoksullar ve engelliler hakkındaki birtakım veriler, iklim adaletinin bu grupları nasıl etkileyeceği hakkında yorumlanmaktadır. Bu raporda dezavantajlı gruplar bağlamında tartışılan çocuk / genç gruplarındaki veri kısıtı sebebiyle bu bölümde tartışılmayacaktır.

Kadınlar

İklim krizinin etkilerinden olumsuz şekilde etkilenecek olan olan dezavantajlı gruplar arasında kadınlar da yer almaktadır. İstihdam içinde yer almayan ve günlerinin büyük bir kısmına ev içinde geçirmek durumunda olan kadınlar, başta sıcaklık artışları olmak üzere, iklim krizinin sebep olduğu çeşitli sorunlarla kendileri baş etmek durumundadırlar.

Grafik 1: Türkiye'de göre işgücüne katılma, istihdam ve işsizlik oranları

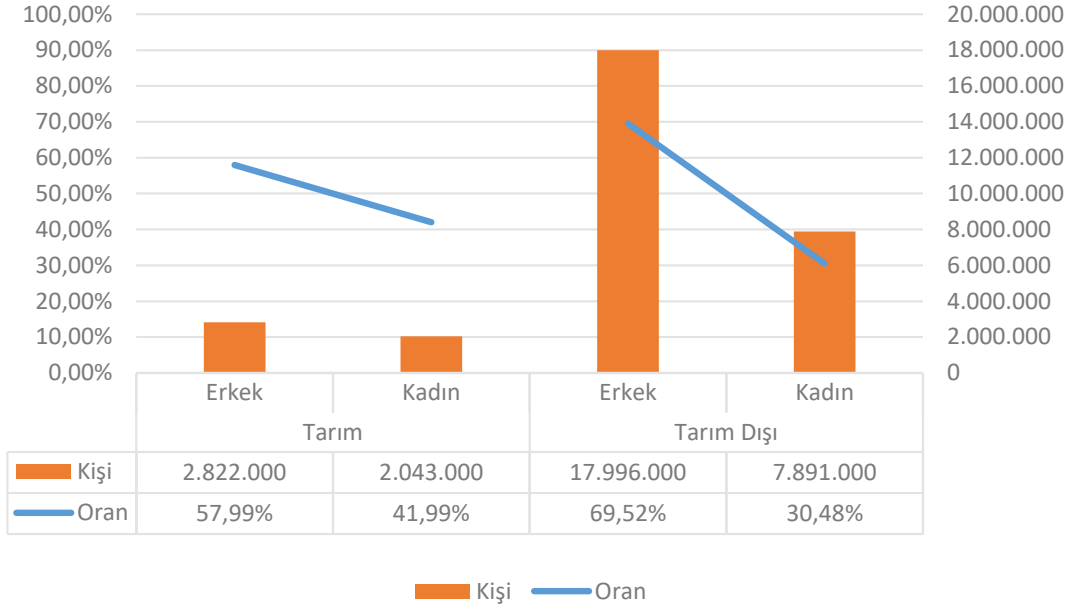

Kaynak: TÜİK

Grafik 1'de de görüldüğü gibi, kadınlar hem işgücüne katılım oranı hem istihdam oranı hem de işsizlik oranında erkeklerin çok gerisinde kalmaktadır. Ev içi bakım yükü, eğitim dışında bırakılma, toplumsal baskılar gibi çeşitli sebeplerden istihdam dışında bırakılan kadınların büyük bir bölümü günlerinin önemli bir bölümünü ev içinde geçirirken, artan sıcaklarla ev içinde ve bazen de sağlıklı olmayan koşullarda mücadele etmektedir. Ev içinde klima ve veya vantilatör gibi sıcaklığı düşürecek aygıtların olmadığı durumlarda günlerini ev içinde geçiren kadınlar ev içi işlerini bu sıcaklarla birlikte yapmaktadırlar. ev içinde klima ve/veya vantilatör olması durumunda da, kimi kadınlar elektrik faturalarının fazla gelmemesi için bu cihazları kullanmamayı tercih etmektedirler.

Kadınların istihdamına bakıldığında ise, tarım sektöründe kadınların tarım dışı sektöre göre oransal olarak daha fazla bulunduğu görülmektedir.

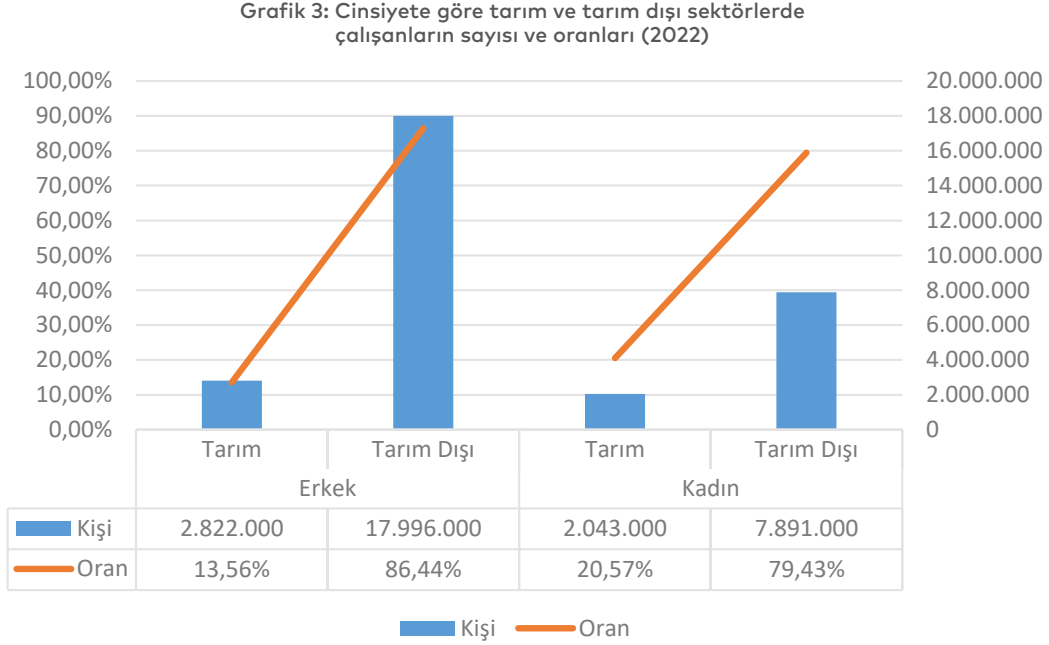
Grafik 2: Tarım ve tarım dışı sektörlerde çalışanların cinsiyetlere göre dağılımı (2022)

Kaynak: TÜİK

Grafik 2'de görüldüğü gibi, tarım sektöründe çalışanların %57,99'u erkeklerden oluşurken, %41,99'u ise kadınlardan oluşmaktadır. Tarım dışı sektöre bakıldığında ise, bu oranlar erkeklerde %69,52'ye, kadınlarda ise %30,48'e denk gelmektedir. Her ne kadar tarım dışı sektörde çalışan kadın sayısı tarım sektöründe çalışan kadın sayısından fazla olsa da, sektörel bazda incelendiğinde tarım sektöründe oransal olarak daha fazla kadın çalışmaktadır.

Tarım ve tarım dışı sektörlerde çalışanlar cinsiyet bazında incelendiğinde ise, kadınların yine oransal olarak erkeklere göre tarım sektöründe daha fazla çalıştığı görülecektir.

Kaynak: TÜİK

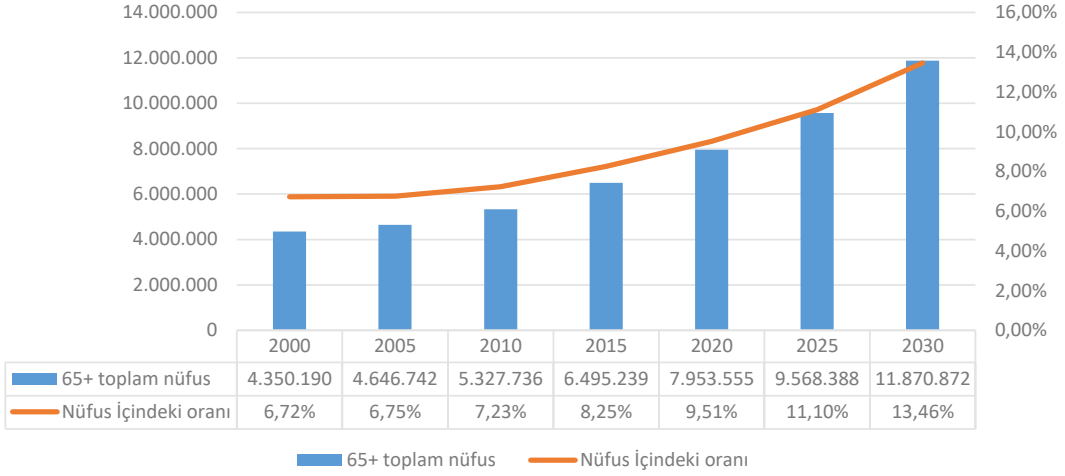
Grafik 3'te de görüldüğü gibi, istihdamdaki erkeklerin %13,56'sı tarım sektöründe çalışırken, bu oran kadınlarda %20,57'ye çıkmaktadır.

Yukarıdaki iki grafikten de görüldüğü gibi kadınlar tarım sektöründe erkeklere göre daha önemli bir rol oynamaktadırlar. İklim adaleti bağlamında incelendiğinde, iklim krizine bağlı bir gıda krizinde tarım yapılamayacak duruma gelen arazilerde işsiz bırakılacak ilk kişilerin kadınlardan seçileceğini öngörmek yanlış olmayacaktır.

Yaşlılar

Dezavantajlı gruplar düşünüldüğünde Türkiye'deki yaşlı nüfus, ön plana çıkan gruplardan biri olmaktadır. Büyük bir kısmı sosyo ekonomik olarak halihazırda zor bir durumda yaşayan yaşlı nüfus, iklim krizi kaynaklı aşırı hava olaylarının etkilerinden nüfusun büyük kısmına göre daha olumsuz şekilde etkilenecektir. Türkiye'deki yaşlı nüfusun giderek artması ve artacak olması, aşırı hava olayları kaynaklı olumsuzlukların da nüfusun daha büyük bir kısmını etkileyeceği anlamına gelmektedir.

Grafik 4: Türkiye'de yıllara göre 65+ nüfus

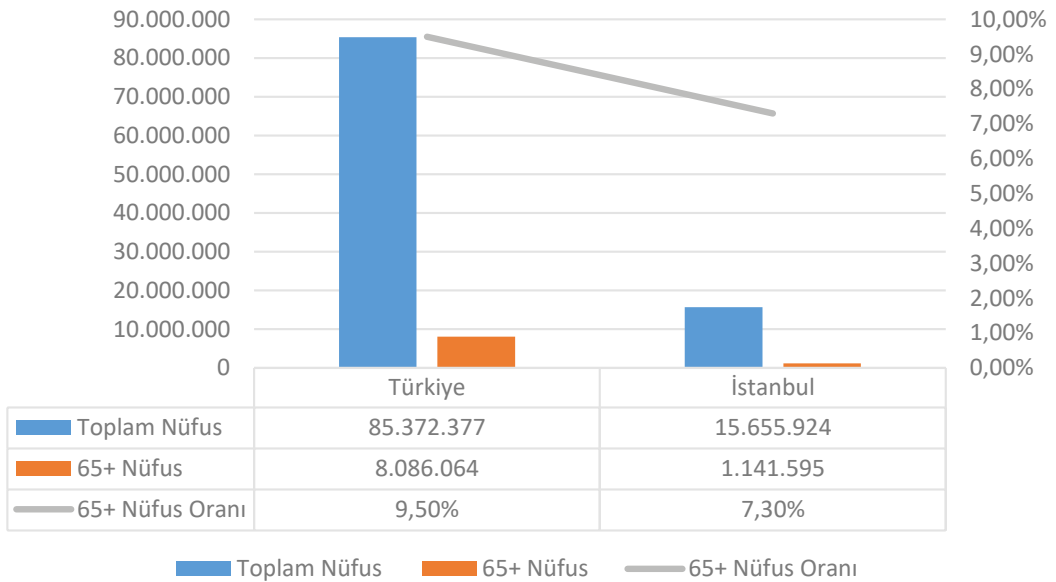

Kaynak: TÜİK

Grafik 4'te de görüldüğü gibi 2000 yılında nüfusun %6,72'sini oluşturan 65 yaş ve üstü nüfus, 2020 yılında %9,51'e yükselmiştir ve 2030 yılında da %13,46'ya yükselmesi beklenmektedir. Bu nüfus projeksiyonu göz önünde bulundurularak iklim krizine yönelik hazırlıkların yaşlanan nüfusun ihtiyaçları öncelendirilerek yapılması gerekliliği ortadadır.

Türkiye ve İstanbul'da 2023 yılı itibarıyla 65 yaş ve üzeri nüfus ve bu nüfusun toplam nüfusa oranına bakıldığında, oransal olarak Türkiye ve İstanbul arasında az da olsa bir fark olduğu görülebilir.

Grafik 5: Türkiye ve İstanbul'da 65+ nüfus

Kaynak: TÜİK

Türkiye'de 65 yaş ve üzeri nüfus toplam nüfusun %9,5'ini oluştururken, bu oran İstanbul'da %7,3 olarak çıkmaktadır. Bu farkın nedeninin İstanbul'daki yaşam koşullarının 65 yaş ve üstü nüfus için ekonomik olarak her geçen gün zorlaşması olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Buradan yola çıkarak, İstanbul'da yaşayan hem yaşlı hem de yoksul kesimin, iklim krizinin sebep olacağı aşırı hava olaylarından daha fazla etkileneceğini söylemek de mümkündür.

İklim krizine bağlı olarak gerçekleşen aşırı hava olayları başta kronik hastalığı olan 65 yaş üstü kişilerin sağlıklarını olumsuz yönde etkileyecektir.

Tablo 1: 65+ Nüfusta kronik hastalığı olan kişi sayısı ve oranları

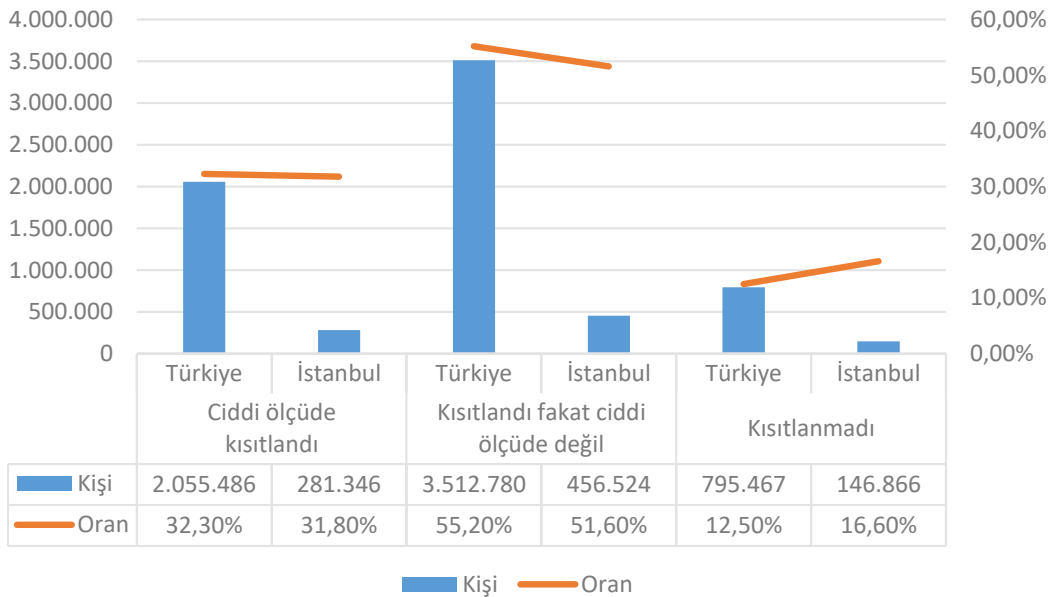
	65+ Nüfus	Kronik Hastalığı Olan Kişi Oranı	Kronik Hastalığı Olan Kişi Oranı
Türkiye	8.086.064	78,70%	6.363.732
İstanbul	1.141.595	77,50%	884.736

Kaynak: TÜİK

Tablo 1'de de görüldüğü gibi, Türkiye'de 65 yaş ve üstü nüfusun %78,70'inin ve İstanbul'da 65 yaş ve üstü nüfusun 77,50%'inin kronik hastalığı bulunmaktadır. Bu oranlar Türkiye'de 65 yaş ve üstü yaklaşık 6,5 milyonunun ve İstanbul'da yaklaşık 900.000 kişinin kronik hastalığı olduğu anlamına gelmektedir. İklim krizinin sebep olduğu aşırı hava olayları düşünüldüğünde, bu nüfus içinde bulunan kişilerin en çok etkilenecek gruplar arasında olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Kronik hastalığı olan 65 yaş ve üstü nüfusun günlük yaşam aktivitelerinde kısıtlanma düzeyi ise bu grubun iklim krizinden ne kadar önemli bir ölçüde etkileneceğini gösterecektir.

Grafik 6: Kronik hastalığı olan kişiler ve günlük yaşam aktivitelerinin kısıtlanma düzeyi (65+, 2023)

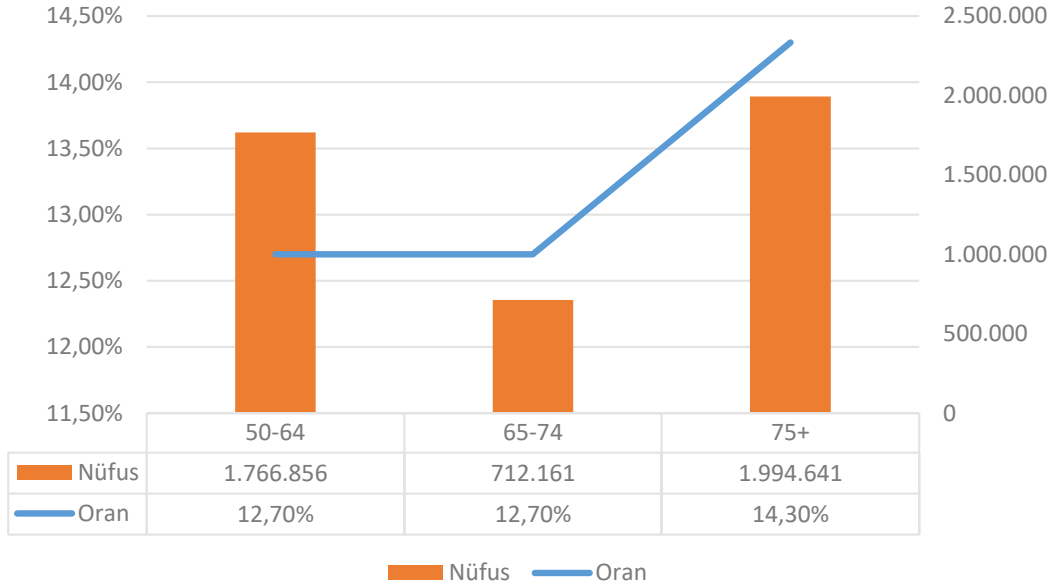

Kaynak: TÜİK

Grafik 6'da da görüldüğü gibi, 65 yaş ve üstü kişilerin çok büyük bir bölümünün kronik hastalığı bulunmaktadır. Türkiye'de kronik hastalığı olan 65 yaş üstü kişilerin oranı %78,7 iken, İstanbul'da bu oran %77,5'tir. 65 yaş üstü kişilerin kronik hastalıkları düşünüldüğünde özellikle sıcak dalgalarının etkisiyle bu hastalıkların etkilerinin ölümcül seviyeye çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Sıcak havaların 65 yaş üstü kişiler üstünde kalp krizi, ritim bozukluğu, böbrek hasarı, bayılma, tansiyon düşüklüğü ve şeker yüksekliği gibi hastalıklara da sebep olduğu vurgulanmaktadır.⁸¹

Yine grafik 6'da görüleceği üzere, kronik hastalığı olan 65 yaş üstü kişilerin çok büyük bir bölümünün günlük yaşam aktiviteleri kısıtlanmaktadır. Günlük yaşam aktivitelerinin kısıtlandığını belirten 65 yaş üstü nüfus oranı Türkiye'de %12,5, İstanbul'da ise %16,6'dır. Buradan yola çıkarak, iklim değişikliğine bağlı aşırı hava olaylarının artmasıyla birlikte, kronik hastalıklara bağlı olarak günlük yaşam aktiviteleri kısıtlanan bu nüfusun iklim krizi kaynaklı aşırı hava olayları sebebiyle gerçekleşen aşırı doğa olaylarına (sel, yangın gibi) karşı verebilecekleri tepkilerin daha sınırlı olduğu söylenebilir. Bu tür durumlarda kendilerine yardım edebilecek yakınlarının varlığı hayati önem taşımaktadır.

Grafik 7: 50 yaş ve üzeri kişilerin acil durumlarda yardım isteyebileceği biri olmayan nüfus oranı (2023)

Kaynak: TÜİK

⁷⁸ Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi. (2023, 7 Ağustos).

*Yaşlılarda sıcak hava kaynaklı hastalıklar bilgilendirme ile yarı yarıya azaldı.

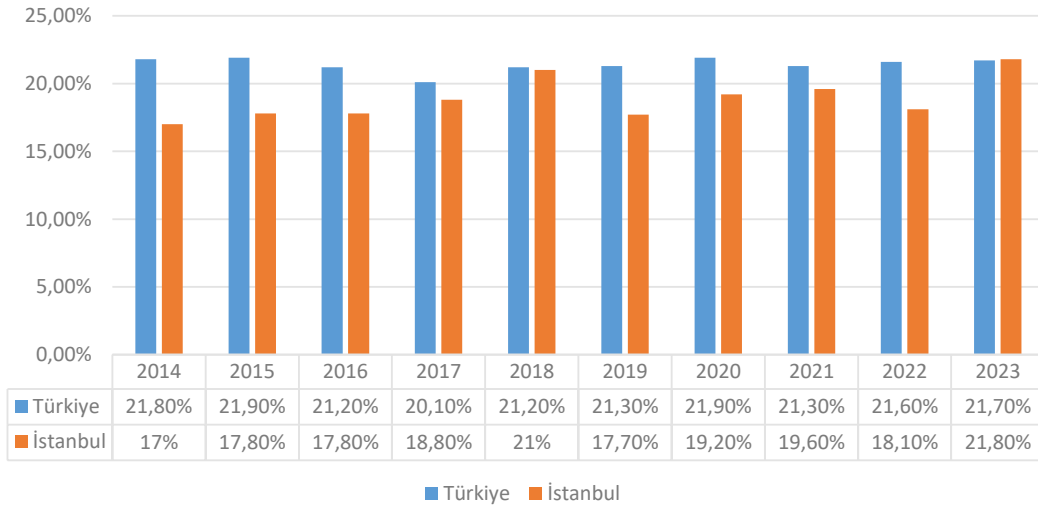
<http://www.medicine.ankara.edu.tr/2023/08/07/yasli-larda-sicak-hava-kaynakli-hastaliklar-bilgilendirme-ile-yari-yariya-azaldi/>

Grafik 7'de de görüldüğü gibi, Türkiye'de 50 yaş ve üzeri kişiler içinde acil durumlarda yardım isteyebileceği bir yakını bulunmayan kişi sayısı yaklaşık olarak 4.5 milyondur. Bu durum bu 4.500.000 kişi içinde bulunan ve çeşitli rahatsızlıklar sebebiyle iklim krizi kaynaklı aşırı doğa olaylarından tek başlarına kaçınabilecek durumu olmayan kişilerin hayati tehlikesinin bulunduğu anlamına gelmektedir. Bu da Türkiye'de ve İstanbul'da yaşayan 65 yaş üstü nüfusa çeşitli destek mekanizmalarının gerekliliğinin önemini göstermektedir. Ancak unutulmamalıdır ki, yaşlı nüfus içinde hastalık ve/veya engel durumundan kaynaklı ihtiyaçlar değişkenlik gösterebilir. Bu nedenle iklim eylem planlarında yaşlılar arasındaki bu çeşitlilik göz önünde bulundurulmalıdır.

Yoksullar

İklim krizinin sonuçlarından etkilenecek en kalabalık grubun yoksullar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik krizin ne kadar daha süreceği ve etkilerinin ne kadarlık bir sürede giderilebileceği konusunda net bir tablo çıkarmak şu aşamada mümkün gözükmemektedir. Bu öngörülemez tabloda, her geçen yıl etkisini daha da arttırmaya başlayan iklim krizi, Türkiye'deki yoksulları önemli ölçüde etkileyecektir.

Grafik 8: Medyan gelirin %60'ına göre yoksulluk oranı (%)

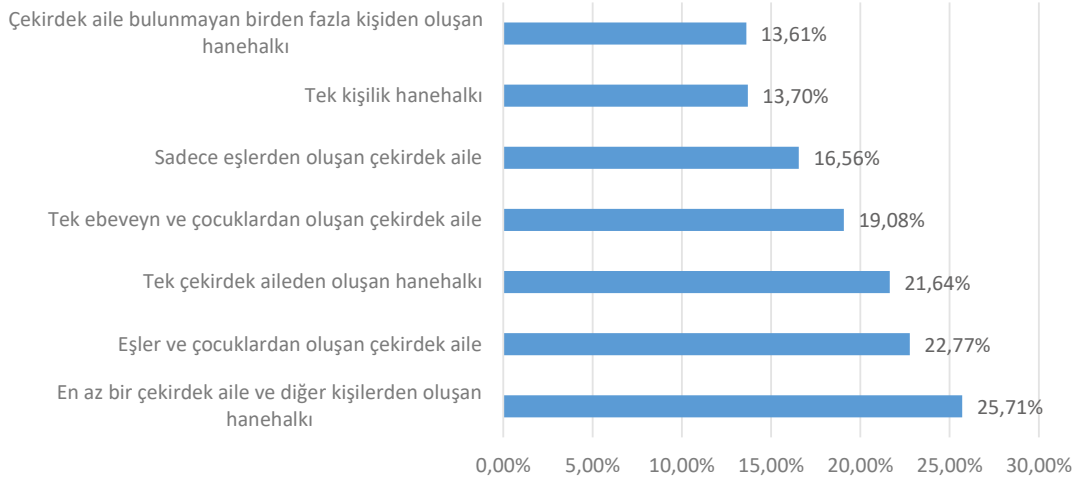

Kaynak: TÜİK

Grafik 8'de de görüldüğü üzere, 2023'te medyan gelirin %60'ına göre hesaplanan yoksulluk oranına göre Türkiye'de vatandaşların %21,7'si yoksuldur. İstanbul'da bu oran %21,8'dir. Yoksulluk oranları İstanbul özelinde incelendiğinde 2014'te yoksulluk oranı %17 iken bu oran 2018'de %21'e çıkmış, 2019'da %17,7'ye düşükten sonra 2023'te tekrardan %21,8'e yükselmiştir.

Türkiye'deki yoksulluk verileri hane halkı tipine göre incelendiğinde, yoksulluğun en fazla hangi hane tipinde yoğunlaştığını görmek ve Türkiye hane halkı tiplerine göre yorum yapmak mümkündür.

Grafik 9: Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelinine ve hanehalkı tipine göre yoksulluk oranı (2023)

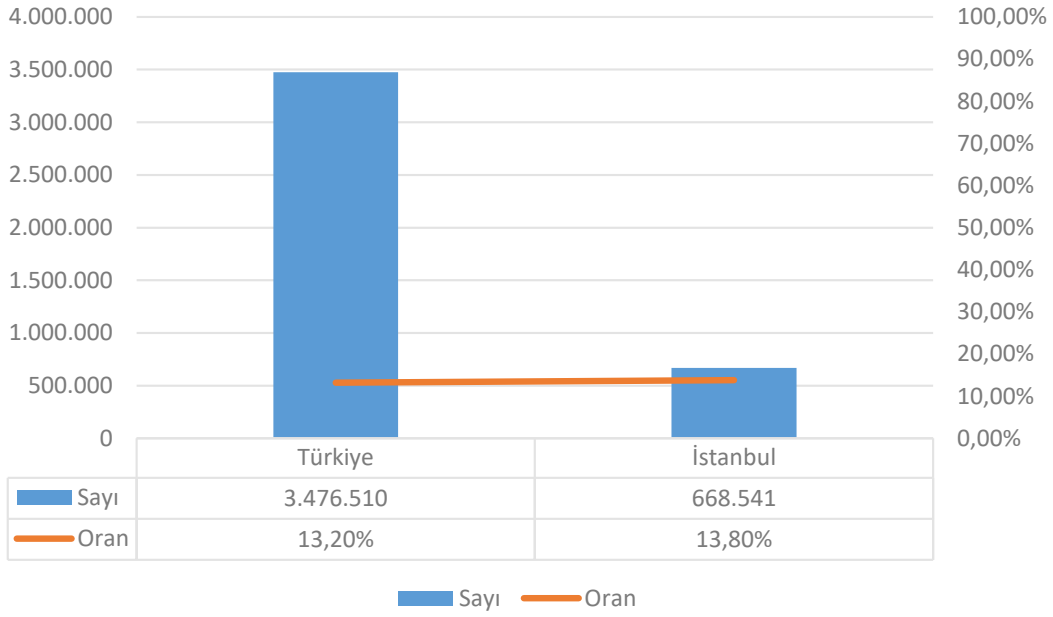
Kaynak: TÜİK

Grafik 9'da da görüldüğü gibi yoksulluk oranının en fazla olduğu hane halkı tipinin en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hane halkı olduğu görülmektedir. Bu hane halklarının %25,71 yoksulluk içinde yaşamaktadır. Bu hane tipini eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile ve tek çekirdek aileden oluşan hane halkı takip etmektedir. Yoksulluk oranının en az olduğu hane tipinin ise çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hane halkı olduğu görülmektedir. Bu hane halkı tipinde yoksulluk içinde yaşayan hane halkı oranı %13,61 olmuştur.

En yoksul hane halkı tipinin, çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hane halkı olmasının sebebinin, bu hane halkı içinde gelirin bir ya da iki kişiden geldiği veya hane halkı içinde bakımı ve harcamalarının çekirdek aile tarafından yapıldığı bir aile büyüğü olduğu söylenebilir.

Türkiye ve İstanbul'daki en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hane halkı sayısı ve haneler içindeki oranı incelendiğinde Türkiye'de yaklaşık 3.500.000 hane bu hale halkı tipinden oluşuyorken, İstanbul'da bu sayı yaklaşık olarak 700.000 hane dir.

Grafik 10: En az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hane halkı sayısı ve haneler içindeki oranı (2023)

Kaynak: TÜİK

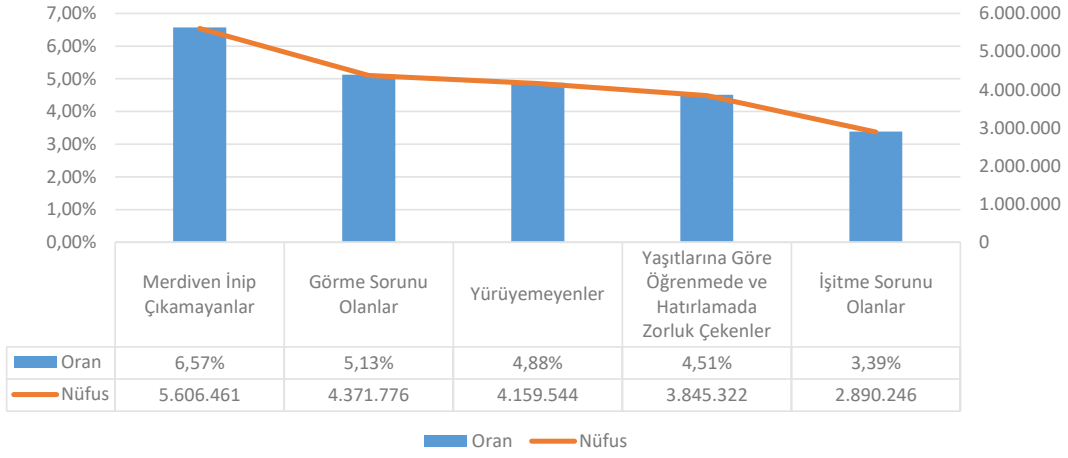
Bu veriler iklim adaleti bağlamında incelendiğinde, iklim krizinden en çok etkilenecek olan hane halkı tipinin en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hane halkı tipi olduğu söylenebilir. İstanbul özelinde düşünüldüğünde, bu tipteki hanelerin büyük bir bölümünün İstanbul'un nüfus yoğunluğu fazla ve yoksul kesimlerinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. İklim krizine bağlı aşırı doğa olaylarının etkilerinin nüfus yoğunluğu fazla olan bu bölgelerdeki insanları daha fazla etkileyeceği düşünüldüğünde, en kalabalık ve en yoksul olan bu hanelerin de en fazla zararı alacağı söylenebilir.

Engelliler

İklim krizine bağlı aşırı doğa olaylarının en çok etkileyeceği kesimlerden biri şüphesiz ki engellilerdir. Özellikle Türkiye'nin engellilere yönelik politikalarının bir afet durumu olmadan bile engellileri toplumsal hayata katmaya yeterli olmadığı düşünüldüğünde, iklim krizinin getireceği sorunlarla mücadelede engellilerin büyük oranda yalnız kalacakları söylenebilir.

Türkiye'de engelli nüfusuna yönelik en güncel veri, 2022'de yayınlanan Türkiye sağlık araştırmasında bulunabilir. TÜİK'in periyodik olarak yaptığı bu araştırmada, katılımcılara vücut fonksiyonları hakkında sorulan soruların cevaplarına göre, Türkiye'deki engelli nüfusu yaklaşık olarak çıkartılabilir.

Grafik 11: 15 yaş ve üzeri nüfusun engellilik ile ilgili göstergeler (2022)

Kaynak: TÜİK

Grafik 11'de de görüldüğü gibi, 15 yaş üstün nüfusun %6,57'si merdiven inip çıkamazken %5,13'ü görmeyele ilgili sorunlar yaşamaktadır. Bir kişinin birden fazla engel durumu olabileceği göz önüne alındığında Türkiye'deki toplam engelli nüfus sayısı, bu oranların denk geldiği nüfuslar toplanarak bulunamaz. Ancak, bu tablodaki oranlara karşılık gelen sayılar da göstermektedir ki Türkiye'de milyonlarca engelli kişi bulunmaktadır.

İklim krizi bağlamında Türkiye'deki engelli nüfusun durumunu değerlendirmek için, Türkiye'nin de taraf olduğu engellilerin haklarına ilişkin sözleşme'ye (EHİS) göz atmak faydalı olacaktır. EHİS'in, 11. Maddesi, 'Risk Durumları ve İnsani Bakımdan Acil Durumlar'a odaklanmaktadır. Bu madde kapsamında Türkiye'yi inceleyen BM Engelli Hakları Komitesi, "afet riskini azaltıcı tedbirlerin alınması sürecinde engelliler için erişilebilirlik standartlarını temin eden kapsamlı bir strateji ve eylem planına ilişkin bilgi olmamasından"⁸² endişe duymakta olduğunu vurgulamıştır. İnsani bakımdan acil durumlar kapsamına iklim krizinin sebep olduğu aşırı doğa olaylarının da girdiği düşünüldüğünde, engelliler için oluşabilecek spesifik risklerin tanımlanması gerektiğinin altı çizilmiştir. Rapor bu konuda risk değerlendirmele-
rinin yapılmadığını ve ayrıştırılmış veri toplanmamasının sorun teşkil ettiğini vur-
gulamıştır.

⁷⁸ United Nations Committee on the Rights of Persons with Disabilities. (2023). Concluding observations on the initial report of Turkey. United Nations. <https://www.ohchr.org/en/documents/concluding-observations/crpdcturco1-committee-rights-persons-disabilities-concluding>

SONUÇ

Küresel krizlerden biri olan iklim değişikliği, sosyal, ekonomik ve siyasi eşitsizlikleri barındırmaktadır. İklim değişikliği, sanayileşme ve kapitalizmin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle ABD, İngiltere, Almanya gibi ülkelerin kümülatif karbon salımlarında büyük bir paya sahip olması, Küresel Kuzey ülkelerinin iklim değişikliğine katkıda bulunurken, Küresel Güney'deki düşük gelirli ülkelerin bu değişiklikten en fazla etkilenmesine sebep olmaktadır.

İklim adaleti, çevresel adalet hareketlerine dayanmakta ve siyasi, ekonomik ve sosyal eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. İklim değişikliğinin, özellikle dezavantajlı gruplar üzerinde büyük bir etkiye sahip olmasından dolayı; iklim adaleti, iklim değişikliğinden kaynaklı aşırı doğa olaylarının dezavantajlı gruplar üzerindeki etkisine odaklanmaktadır.

Çocuklar, gençler, yaşlılar, kadınlar, mülteciler, göçmenler, yoksullar ve engelliler, iklim değişikliğinin etkilerine en fazla maruz kalan gruplar arasında yer alır. Bu gruplar, iklim değişikliği karşısında farklı şekillerde etkilenmekte, çeşitli zorluklarla karşılaşmakta ve farklı stratejiler geliştirmek zorunda kalmaktadır. Özellikle yoksullar, altyapının zayıf olduğu bölgelerde yaşadıkları için iklim değişikliğinin getirdiği olumsuz etkilerden daha fazla etkilenmektedir. Barındıkları yapıların kalitesiz olması, temel hizmetlere erişimlerinin kısıtlı olması, işsizlik ve düşük gelir gibi faktörler, yoksulları iklim değişikliğine karşı savunmasız kılmaktadır.

Çocuklar ve gençler, iklim krizinden derin ve uzun vadeli etkiler gören diğer gruplardır. Sağlıklı gelişim hakları, iklim değişikliği nedeniyle tehdit altında kalmakta ve bu durum, uzun vadeli sosyal adalet hedeflerini tehlikeye atmaktadır. Çocuklar, bağışıklık sistemlerinin henüz gelişme aşamasında olması nedeniyle iklim değişikliğinin etkilerine karşı savunmasız kalmaktadır. Benzer şekilde, yaşlılar da fizyolojik ve psikolojik olarak daha kırılgan durumda olup iklim krizinin etkilerinden diğer yaş gruplarına göre daha fazla etkilenmektedir.

Kadınlar, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri nedeniyle iklim değişikliğine karşı daha savunmasız hale gelmektedir. Özellikle ekonomik özgürlüğe sahip olmayan kadınlar, iklim krizinin etkilerinden orantısız bir şekilde etkilenmektedir. Engelliler ise, iklim krizinin getirdiği aşırı doğa olayları karşısında özel zorluklarla karşılaşmakta, temel ihtiyaçlara erişimde ciddi sıkıntılar yaşamaktadır.

İstanbul, son otuz yılda iklim krizinin etkileriyle ciddi şekilde karşı karşıya kalmıştır. Özellikle 1994-2024 yılları arasında kuraklık, sel ve taşkın gibi felaketler, İstanbul'da can ve mal kayıplarına neden olmuş ve yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemiştir. İstanbul'un coğrafi konumu ve yoğun nüfusu, şehri iklim değişikliğine karşı oldukça hassas bir hale getirmektedir. Artan sıcaklıklar, düzensiz yağışlar ve şiddetli fırtınalar, şehirde su kıtlığına, ulaşımda aksamalara ve altyapı hasarlarına yol açmaktadır. Ayrıca, hava kirliliği, su kaynaklarının kirlenmesi ve aşırı sıcaklar,

halk sağlığını tehdit eden unsurlar arasında yer almaktadır. Bu durum, İstanbul'un ekonomik yapısını da olumsuz etkilemektedir; tarım, turizm ve ticaret gibi sektörler iklim krizinin yarattığı belirsizlikler nedeniyle zarar görmektedir.

İstanbul'un iklim krizine karşı daha dirençli bir şehir haline gelmesi için yeşil alanların artırılması, sürdürülebilir ulaşım çözümlerinin benimsenmesi, enerji verimliliğinin artırılması ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması gibi önlemler büyük önem taşımaktadır. Su yönetimi, mavi-yeşil altyapı ve enerji politikaları, kentsel planlama süreçlerinde öncelikli konular arasında yer almalıdır. Özellikle su yönetimi, su kaynaklarının korunması ve etkin kullanımını sağlamak açısından kritik bir alan olarak öne çıkmaktadır. Tüm bu azaltım ve uyum eylemleri iklim adaletinin ana boyutları dikkate alınarak bütüncül biçimde ele alınmalıdır. Katılım, iklim krizinin neden olduğu felaketlerle mücadelede hayati öneme sahiptir. İstanbulluların büyük çoğunluğunun iklim krizinin etkilerini hissetmeye başladığını da göz önünde bulundurarak, iklim krizine yönelik alınacak önlemlerin katılımcı bir süreçle hayata geçirilmesi, İstanbul'un daha sürdürülebilir bir şehir olmasına katkı sağlayacaktır. Burada özellikle de dezavantajlı grupların karar alma süreçlerine katılımı önem taşımaktadır. Bu grupların iklim değişikliği ve yaşamakta oldukları diğer adaletsizliklerle ilgili ihtiyaç, zorluk ve taleplerini kendilerinin ifade etmesi, birbirleriyle olduğu kadar yetkililer ve sivil toplum aktörleriyle bir karşılıklı öğrenme, bilgi ve deneyim paylaşma sürecine girmeleri ve kendi hayatlarını doğrudan ilgilendiren kararlara katılımları kritik önemdedir. Yaşanan adaletsizliklerin beraber belirlendiği, çözümlerin ortak biçimde oluşturulduğu katılımcı bir süreç iklim mücadelesinin etkinliğinin artırılmasına, kentliler tarafından sahiplenilmesine ve iklim mücadelesi sırasında mevcut adaletsizliklerin giderilmesine ve yenilerinin ortaya çıkmamasına katkı sağlayacaktır.

